

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА
Факультет фінансів**

Кафедра фінансів імені Віктора Федосова

**ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА
ПРОГРАМА
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ**

«Цифрові технології фінансових
ринків»
07 «Управління та адміністрування»
072 Фінанси, банківська справа та
страхування

Форма навчання: _____ очна (денна) _____

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

**на тему «Фінансові компанії як універсальні інституції фінансового ринку
України»**

здобувача Захаренка Михайла Сергійовича

Науковий керівник: к.н.держ.упр., доц.
ЛАВРУХІН В. В.

**Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією з
атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри:

Київ 2026

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСОВИХ КОМПАНІЙ В УКРАЇНІ	7
1.1 Сутність фінансового посередництва та його основні задачі.	7
1.2 Місце фінансових компаній в суб'єктній структурі сучасного фінансового сектору.	11
1.3 Нормативно-правове забезпечення діяльності фінансових компаній в Україні.	16
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ФІНАНСОВИХ КОМПАНІЙ НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ	23
2.1 Ключові кількісні координати розвитку фінансових компаній в Україні.	23
2.2 Конкурентна стратегія фінансових компаній на окремих сегментах вітчизняного фінансового ринку	36
2.3 Роль послуг та операцій фінансових компаній для формування фінансової інклюзії в Україні.....	43
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВИХ КОМПАНІЙ В УКРАЇНІ	49
3.1 Ідентифікація ключових проблем у діяльності фінансових компаній	49
3.2 Концептуальні підходи до вдосконалення діяльності фінансових компаній в Україні.....	55
ВИСНОВКИ	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	65
ДОДАТКИ.....	73

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В умовах трансформації фінансового ринку України та загострення макроекономічних викликів, спричинених повномасштабним воєнним вторгненням, особливої ваги набуває дослідження ролі небанківських фінансових інституцій як альтернативних каналів фінансування економіки. Фінансові компанії, що функціонують як універсальні суб'єкти фінансового ринку, забезпечують акумулювання, трансформацію та перерозподіл фінансових ресурсів між широким колом економічних агентів - передусім тих, яким обмежений доступ до банківської системи. Актуальність дослідження зумовлена кількома ключовими чинниками.

По-перше, реалізація масштабної регуляторної реформи - передача нагляду від Національної комісії з регулювання ринків фінансових послуг до Національного банку України та прийняття нового Закону «Про фінансові послуги та фінансові компанії» - кардинально змінила правила діяльності фінансових компаній, спричинивши глибоку консолідацію ринку: кількість зареєстрованих фінансових компаній скоротилася з 1 040 у 2020 році до 418 у III кварталі 2025 року. По-друге, сектор фінансових компаній відіграє незамінну роль у формуванні фінансової інклюзії, обслуговуючи більше 2,3 млн осіб, яким банківські установи відмовляють у наданні кредиту. По-третє, воєнний контекст 2022-2025 років суттєво змінив умови функціонування фінансових компаній: зросло навантаження кредитних ризиків, скоротилася база платоспроможних позичальників, постала потреба у новітніх конкурентних стратегіях. Все це актуалізує необхідність комплексного наукового дослідження фінансових компаній як універсальних інституцій фінансового ринку України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичну основу дослідження становлять праці вітчизняних та зарубіжних учених, присвячені проблематиці фінансового посередництва, небанківського фінансового сектору та фінансової інклюзії. Питання сутності та функцій фінансового посередництва розкрито у

дослідженнях Савченка Т.Г., Серпенінової Ю.С., Ярошиної А.П., Ткаченка Є.Ю., Оглобліної В.О., Попової А.О., Голікова Д., Хоружого С. та інших. Аналіз суб'єктної структури фінансового сектору представлено у роботах Борисюка О.В. та співавторів. Нормативно-правове регулювання небанківських фінансових установ досліджувалося у контексті реформи пруденційного нагляду НБУ та впровадження нових законодавчих актів. Проблематику фінансової інклюзії в Україні розроблено у наукових роботах Науменкової С., а також відображено у матеріалах Світового банку (Global Findex Database) та GPFI G20. Окремі аспекти конкурентного позиціонування і проблем фінансових компаній висвітлено в аналітичних звітах НБУ, PwC Ukraine, Finsee та інших інституційних джерелах. Водночас комплексне дослідження фінансових компаній як універсальних інституцій, що поєднують аналіз кількісних координат розвитку, конкурентних стратегій та ролі у формуванні фінансової інклюзії в умовах воєнної економіки, залишається недостатньо розробленим у вітчизняній науковій літературі.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної бакалаврської роботи є комплексне дослідження фінансових компаній як універсальних інституцій фінансового ринку України, виявлення ключових тенденцій їх розвитку та обґрунтування концептуальних підходів до вдосконалення їхньої діяльності.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання дослідження:

- 1) розкрити сутність фінансового посередництва та визначити його основні задачі;
- 2) з'ясувати місце фінансових компаній у суб'єктній структурі сучасного фінансового сектору;
- 3) охарактеризувати нормативно-правове забезпечення діяльності фінансових компаній в Україні;
- 4) дослідити ключові кількісні координати розвитку фінансових компаній в Україні;
- 5) проаналізувати конкурентну стратегію фінансових компаній на окремих сегментах вітчизняного фінансового ринку;
- 6) оцінити роль послуг та операцій фінансових компаній у формуванні фінансової інклюзії в Україні;
- 7) ідентифікувати ключові проблеми у діяльності фінансових компаній;

8) обґрунтувати концептуальні підходи до вдосконалення діяльності фінансових компаній в Україні.

Об'єкт дослідження - діяльність фінансових компаній на фінансовому ринку України.

Предмет дослідження - теоретичні, аналітичні та прикладні аспекти функціонування фінансових компаній як універсальних інституцій фінансового ринку України, включаючи їх конкурентні стратегії, роль у формуванні фінансової інклюзії та перспективи розвитку.

Методи дослідження. У процесі виконання кваліфікаційної роботи застосовано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів дослідження. Методи аналізу і синтезу використано для систематизації наукових підходів до сутності фінансового посередництва та визначення місця фінансових компаній у структурі фінансового сектору. Порівняльний аналіз застосовано при зіставленні конкурентних позицій різних учасників фінансового ринку. Статистичний аналіз та економіко-математичне моделювання (кореляційний аналіз Пірсона, трендове моделювання з коефіцієнтом детермінації R^2) використано для оцінки кількісних координат розвитку фінансових компаній. Авторська бальна шкала застосована для оцінки критичності проблем сектору. Для оцінки фінансової інклюзії розроблено та обчислено Зведений індекс включеності (ЗІВ). Метод SWOT-аналізу та матриця порівняльних характеристик використані для комплексної оцінки конкурентної позиції фінансових компаній. Сценарний аналіз застосовано для прогнозування перспектив розвитку сектору.

Теоретична, методологічна та практична значущість отриманих результатів. Теоретична значущість дослідження полягає у поглибленні наукового розуміння природи фінансового посередництва, систематизації підходів до визначення місця фінансових компаній у фінансовому секторі та розкритті механізму їх взаємодії із суміжними суб'єктами ринку. Методологічна значущість обумовлена розробкою авторської методики оцінки Зведеного індексу включеності (ЗІВ) фінансових компаній та бальної шкали критичності ключових проблем сектору. Практична значущість результатів дослідження визначається тим, що сформульовані

концептуальні підходи до вдосконалення діяльності фінансових компаній, рекомендації щодо реформування регуляторного середовища та розвитку механізмів рефінансування можуть бути використані органами державного управління (НБУ, Міністерством фінансів), асоціаціями фінансових установ, а також безпосередньо менеджментом фінансових компаній при розробці стратегій розвитку.

Інформаційна база дослідження формується із трьох основних блоків. Перший - нормативно-правова база: Закон України «Про фінансові послуги та фінансові компанії», постанови та положення Національного банку України, нормативні акти у сфері регулювання небанківського фінансового сектору. Другий - статистичні та аналітичні матеріали: квартальна статистика НБУ щодо діяльності фінансових компаній за 2020-2025 роки, Огляди небанківського фінансового сектору, Звіти про фінансову стабільність, дані Global Findex Database 2021 Світового банку, аналітичні матеріали PwC Ukraine, Finsee, Mind.ua. Третій - наукові публікації: монографії та статті вітчизняних і зарубіжних учених, що охоплюють проблематику фінансового посередництва, конкурентного позиціонування небанківських установ та фінансової інклюзії.

Структура роботи. Кваліфікаційна бакалаврська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСОВИХ КОМПАНІЙ В УКРАЇНІ

1.1 Сутність фінансового посередництва та його основні задачі.

У сучасних умовах трансформації фінансового ринку України фінансові компанії дедалі більше виступають як універсальні інституції, що забезпечують акумулювання, трансформацію та ефективний перерозподіл фінансових ресурсів. Теоретичне осмислення їх ролі потребує уточнення категорії «фінансове посередництво», визначення його змісту, функцій і ключових задач.

Аналіз наукових джерел свідчить про відсутність єдиного підходу до трактування фінансового посередництва, що зумовлює необхідність систематизації існуючих концепцій.

У статті Савченка Т.Г., Серпенінової Ю.С., Ярошиної А.П., доведено, що фінансове посередництво є складною економічною категорією, яка інтерпретується через інструментальний, інституційний, функціональний та сутнісний підходи [1].

Зокрема, більшість дослідників підтримують функціональний та сутнісний підходи, відповідно до яких фінансове посередництво розглядається як:

- процес акумулювання тимчасово вільних коштів;
- трансформація заощаджень в інвестиції;
- перерозподіл фінансових ресурсів між суб'єктами економіки;
- діяльність із мінімізації ризиків та зниження трансакційних витрат

У роботі Ткаченко Є.Ю., Оглобліної В.О., Попової А.О., фінансові посередники визначаються як фінансові установи, що в процесі професійної діяльності акумулюють тимчасово вільні кошти та використовують їх для задоволення попиту учасників фінансового ринку або забезпечують його обслуговування [2;с.189]

Голіков Д. акцентує увагу на двох базових функціональних характеристиках фінансового посередництва:

1. об'єднання постачальників і користувачів капіталу;
2. трансформація та акумуляція фінансових ресурсів для забезпечення їх ефективного використання [3].

А ось С.Хоружий акцентує увагу на тому, що фінансові посередники займаються певною діяльністю із надання споживачам фінансових послуг [4]. Тому акцент робить не на суб'єкті, а саме на послугах.

Отже, у сучасній економічній науці відсутнє однозначне трактування сутності фінансового посередництва, що пояснюється багатогранністю його функцій та ролі у фінансовій системі. Різні науковці акцентують увагу на окремих аспектах діяльності фінансових посередників, зокрема на їх ролі у перерозподілі фінансових ресурсів, забезпеченні взаємодії між економічними агентами, трансформації фінансових активів, управлінні ризиками та наданні фінансових послуг. Узагальнення існуючих наукових підходів дозволяє більш комплексно розкрити економічну природу фінансового посередництва та визначити його ключові характеристики.

З метою систематизації інших наукових підходів до визначення сутності фінансового посередництва доцільно представити їх у вигляді таблиці в Додатку А, таблиця А.1.

Аналіз наукових підходів [5-21] свідчить, що більшість дослідників розглядають фінансове посередництво як складний багатфункціональний економічний процес, що забезпечує ефективний рух фінансових ресурсів у межах фінансової системи. При цьому одні автори акцентують увагу на інституційній природі фінансових посередників, визначаючи їх як сукупність фінансових установ, інші - на функціональному аспекті, підкреслюючи їх роль у акумуляції, трансформації та перерозподілі фінансових ресурсів. Окремі дослідники розглядають фінансове посередництво як механізм забезпечення ефективності фінансового ринку, управління ризиками та стимулювання економічного розвитку.

Систематизація підходів дозволяє виділити три основні концепції трактування фінансового посередництва:

1. Інституційний підхід - розглядає фінансове посередництво як сукупність фінансових інститутів.
2. Функціональний підхід - акцентує увагу на виконуваних функціях (акумуляція, трансформація, перерозподіл).
3. Системний підхід - розглядає фінансове посередництво як складову фінансової системи держави.

Узагальнення наукових підходів дозволяє зробити висновок, що фінансове посередництво є необхідним елементом функціонування фінансового ринку, який забезпечує ефективну взаємодію між економічними агентами, оптимальний розподіл фінансових ресурсів та підвищення ефективності їх використання.

На основі узагальнення наукових підходів можемо визначити, що *фінансове посередництво* - це професійна діяльність спеціалізованих фінансових інституцій, спрямована на акумуляцію тимчасово вільних фінансових ресурсів, їх трансформацію, перерозподіл та інвестування між суб'єктами фінансового ринку з метою забезпечення ефективного функціонування фінансової системи, зниження ризиків та задоволення фінансових потреб економічних агентів.

Економічна природа фінансового посередництва полягає у трансформації фінансових ресурсів за строками, обсягами, ризиковістю та ліквідністю. Воно дозволяє: зменшити інформаційну асиметрію між учасниками ринку; мінімізувати трансакційні витрати; забезпечити професійне управління ризиками; підвищити ефективність використання капіталу.

В умовах банківсько-орієнтованої моделі фінансового ринку України фінансове посередництво характеризується домінуванням банківських установ при одночасному розвитку небанківських фінансових компаній [2].

Особливу роль відіграють небанківські фінансові установи, які забезпечують альтернативні канали фінансування економіки, що є особливо актуальним в умовах трансформаційних процесів та воєнних викликів.

Отже, фінансове посередництво виконує комплекс стратегічних і операційних задач, спрямованих на забезпечення стабільного функціонування фінансового ринку (рисунок 1.1).

Акумуляція фінансових ресурсів	• Концентрація тимчасово вільних коштів домогосподарств, підприємств та інших суб'єктів
Перерозподіл фінансових ресурсів	• Спрямування фінансових ресурсів у найбільш ефективні сфери економіки
Зниження фінансових ризиків	• Диверсифікація ризиків через інвестиційні механізми та професійне управління активами
Забезпечення інвестиційного процесу	• Створення умов для ефективного інвестування фінансових ресурсів суб'єктів економіки
Забезпечення розвитку фінансового ринку	• Сприяння розвитку фінансової інфраструктури та ринку фінансових послуг
Забезпечення ліквідності	• Перетворення короткострокових ресурсів у довгострокові інвестиції
Альтернативне фінансування	• Забезпечення альтернативних джерел фінансування економіки, окрім банківського кредитування

Рисунок 1.1 - Основні задачі фінансового посередництва

Джерело: складено автором за [2-11]

З огляду на універсалізацію фінансових компаній, перелік задач розширюється та включає комплексне фінансове обслуговування клієнтів, впровадження фінансових інновацій, цифровізацію послуг та інтеграцію у міжнародні фінансові ринки.

У сучасних умовах фінансові компанії дедалі більше виступають як універсальні інституції, що поєднують функції кредитування, факторингу, лізингу, інвестиційної діяльності та фінансового консалтингу. Їх універсалізація проявляється у: диверсифікації фінансових продуктів; розширенні спектра послуг; інтеграції з цифровими фінансовими платформами; адаптації до змін регуляторного середовища.

Зростання ролі фінансових компаній зумовлюється необхідністю забезпечення гнучких механізмів фінансування економіки, що підтверджується сучасними дослідженнями розвитку фінансового ринку України.

Отже, фінансове посередництво є ключовим елементом фінансової системи, що забезпечує ефективний перерозподіл фінансових ресурсів між суб'єктами економіки. Його сутність розкривається через інституційний, функціональний і системний підходи. Основними задачами фінансового посередництва є акумуляція фінансових ресурсів, їх перерозподіл, зниження ризиків, забезпечення інвестиційного процесу та розвиток фінансової інфраструктури.

В умовах трансформації фінансового ринку України фінансові компанії набувають статусу універсальних інституцій, які відіграють вагомую роль у забезпеченні стійкості та розвитку національної економіки.

1.2 Місце фінансових компаній в суб'єктній структурі сучасного фінансового сектору.

Фінансовий сектор є системоутворюючим елементом національної економіки, який забезпечує безперервність процесів мобілізації, трансформації та перерозподілу фінансових ресурсів між економічними агентами. Його функціонування визначається інституційною структурою, що включає сукупність фінансових інститутів, інфраструктурних організацій та регуляторних органів, які забезпечують ефективне функціонування фінансового ринку. З інституційної точки зору фінансовий сектор являє собою сукупність фінансових корпорацій, які виконують функції фінансового посередництва шляхом акумуляції фінансових ресурсів та їх подальшого розміщення у фінансові активи.

Сучасний фінансовий сектор формується як багаторівнева система взаємодії економічних суб'єктів, що включає фінансових посередників, інфраструктурні інститути, регуляторні органи та кінцевих споживачів фінансових послуг. Його функціонування базується на механізмах фінансового посередництва, які

забезпечують ефективний рух фінансових ресурсів між суб'єктами економіки, знижують трансакційні витрати та сприяють підвищенню ефективності фінансового ринку.

У сучасних наукових дослідженнях фінансовий сектор розглядається як сукупність взаємопов'язаних фінансових інститутів, які виконують функції акумуляції фінансових ресурсів, їх трансформації у фінансові активи та забезпечення інвестиційного процесу. Такий підхід дозволяє визначити фінансовий сектор як інституційне середовище, в межах якого здійснюється фінансове посередництво та формуються фінансові відносини між економічними агентами.

На основі аналізу літератури до основних суб'єктів фінансового сектору доцільно віднести такі групи:

1. Постачальники фінансових ресурсів (кредитори, інвестори): домогосподарства; суб'єкти господарювання; держава; іноземні інвестори.

Ці суб'єкти виступають джерелами фінансових ресурсів, формуючи пропозицію капіталу на фінансовому ринку. Вони здійснюють заощадження, інвестування та інші операції, спрямовані на збереження і примноження фінансових активів.

2. Споживачі фінансових ресурсів (позичальники): підприємства реального сектору економіки; фізичні особи; органи державної влади; органи місцевого самоврядування.

Ці суб'єкти формують попит на фінансові ресурси з метою фінансування інвестиційної діяльності, споживання або покриття бюджетного дефіциту.

3. Фінансові посередники: банки; *фінансові компанії*; страхові компанії; кредитні спілки; ломбарди; лізингові компанії; факторингові компанії; інвестиційні фонди; недержавні пенсійні фонди.

Фінансові посередники забезпечують трансформацію фінансових ресурсів, акумулюючи кошти одних суб'єктів і надаючи їх іншим, що сприяє підвищенню ефективності функціонування фінансового ринку.

4. Інфраструктурні суб'єкти фінансового ринку: фондові біржі; депозитарні установи; розрахунково-клірингові організації; рейтингові агентства; аудиторські компанії; фінансові консультанти.

Ці інституції забезпечують технічне, інформаційне та організаційне функціонування фінансового ринку.

5. Регулятори та наглядові органи: центральний банк; органи державного регулювання фінансових послуг; органи регулювання ринку цінних паперів.

Їх діяльність спрямована на забезпечення стабільності фінансової системи, захист прав споживачів фінансових послуг і підтримання фінансової безпеки держави.

Отже, суб'єктна структура фінансового сектору визначається сукупністю фінансових інституцій, які забезпечують функціонування фінансового ринку. Вона включає банківські установи, небанківські фінансові установи, інфраструктурні інститути фінансового ринку, органи державного регулювання та кінцевих споживачів фінансових послуг.

Загальна структура суб'єктів фінансового сектору представлена у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1 - Суб'єктна структура сучасного фінансового сектору

Група суб'єктів	Склад суб'єктів	Економічна роль
Регуляторні органи	Центральний банк, органи державного нагляду	Регулювання, нагляд та забезпечення стабільності фінансової системи
Банківські установи	Комерційні банки, спеціалізовані банки	Акумуляція та перерозподіл фінансових ресурсів
Небанківські фінансові установи	Фінансові компанії, страхові компанії, кредитні спілки, ломбарди, інвестиційні фонди	Забезпечення альтернативного фінансування
Інфраструктурні інститути	Біржі, депозитарії, платіжні системи	Забезпечення функціонування фінансового ринку
Споживачі фінансових послуг	Домогосподарства, підприємства, держава	Формування попиту на фінансові ресурси

Джерело: складено автором на основі [22 - 27]

У структурі фінансового сектору особливе місце займають небанківські фінансові установи, серед яких фінансові компанії відіграють важливу роль як універсальні фінансові посередники. Фінансові компанії є спеціалізованими фінансовими інституціями, діяльність яких спрямована на надання широкого

спектра фінансових послуг, включаючи кредитування, факторинг, фінансовий лізинг, надання гарантій, управління фінансовими активами та інші фінансові операції.

Фінансові компанії функціонують у межах небанківського фінансового сектору, який є важливим компонентом фінансової системи та забезпечує альтернативні механізми фінансування економіки. Їх діяльність сприяє диверсифікації фінансового посередництва, підвищенню доступності фінансових ресурсів та розвитку фінансового ринку.

У сучасних умовах фінансові компанії виконують низку важливих функцій, серед яких: акумуляція фінансових ресурсів; трансформація фінансових ресурсів у фінансові активи; забезпечення альтернативних джерел фінансування; зниження фінансових ризиків; підвищення ефективності фінансового посередництва; розвиток фінансової інфраструктури.

Особливістю фінансових компаній є їх універсальний характер, що дозволяє їм здійснювати різноманітні фінансові операції та забезпечувати ефективне функціонування фінансового ринку.

Фінансові компанії займають проміжне місце між постачальниками та споживачами фінансових ресурсів, забезпечуючи ефективний перерозподіл фінансових ресурсів у межах фінансової системи. Вони взаємодіють із різними суб'єктами фінансового сектору, забезпечуючи функціонування механізму фінансового посередництва.

Фінансові компанії здійснюють взаємодію з такими суб'єктами фінансового сектору: регуляторними органами, які здійснюють контроль і нагляд за їх діяльністю; банківськими установами, які виступають партнерами або конкурентами у сфері фінансового посередництва; підприємствами, які отримують фінансові ресурси для здійснення господарської діяльності; домогосподарствами, які є споживачами фінансових послуг; іншими фінансовими інститутами, які забезпечують функціонування фінансового ринку.

Місце фінансових компаній у структурі фінансового сектору представлено на рисунку 1.2.

Рисунок 1.2 - Місце фінансових компаній у суб'єктній структурі фінансового сектору

Джерело: складено автором на основі [27; с.16]

Сучасний фінансовий сектор характеризується зростанням ролі небанківських фінансових установ, серед яких фінансові компанії займають важливе місце. Їх діяльність сприяє розвитку фінансового ринку, підвищенню доступності фінансових ресурсів та забезпеченню ефективного функціонування фінансової системи.

Фінансові компанії виконують важливу роль у розвитку фінансового сектору, забезпечуючи альтернативні джерела фінансування, сприяючи розвитку фінансової інфраструктури та підвищуючи ефективність фінансового посередництва.

Таким чином, фінансові компанії займають важливе місце у суб'єктній структурі сучасного фінансового сектору, виступаючи універсальними фінансовими інституціями, які забезпечують ефективний перерозподіл фінансових ресурсів між економічними агентами. Їх діяльність сприяє розвитку фінансового ринку, підвищенню доступності фінансових послуг та забезпеченню фінансової стабільності економіки.

1.3 Нормативно-правове забезпечення діяльності фінансових компаній в Україні.

Функціонування фінансових компаній як універсальних інституцій фінансового ринку України здійснюється в межах сформованої системи нормативно-правового регулювання, що охоплює законодавчі, підзаконні та регуляторні акти, спрямовані на забезпечення стабільності фінансового сектору, захисту прав споживачів фінансових послуг і підтримання прозорості фінансових операцій. Нормативно-правова база визначає правовий статус фінансових компаній, умови їх створення, функціонування, ліцензування, нагляду та припинення діяльності.

Ключовим нормативним актом, що визначає загальні правові засади функціонування фінансових установ, включаючи фінансові компанії, є Закон України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» від 14 грудня 2021 року № 1953-IX[28]. Цей закон встановлює правові та організаційні основи надання фінансових послуг, регламентує порядок створення фінансових установ, визначає їх класифікацію та встановлює вимоги до їх діяльності, а також закріплює принципи державного регулювання фінансового ринку.

Фінансовою установою визнається юридична особа, створена з метою надання фінансових послуг, яка відповідно до вимог законодавства здійснює один або декілька видів фінансових операцій на підставі ліцензії, отриманої від уповноваженого органу державного регулювання. Така установа функціонує як професійний учасник фінансового ринку та на законних підставах забезпечує надання фінансових послуг клієнтам.

У свою чергу, фінансова компанія є окремою категорією фінансових установ, яка на підставі відповідної ліцензії має право надавати визначений перелік фінансових послуг. До таких послуг належать, зокрема: надання кредитів у грошовій формі або у вигляді банківських металів, надання гарантійних зобов'язань, здійснення факторингових операцій, надання послуг фінансового лізингу, проведення операцій з валютними цінностями, а також надання платіжних послуг,

пов'язаних із переказом коштів без відкриття рахунку та/або здійсненням еквайрингу платіжних інструментів.

Окремо законодавством визначено ломбарди як самостійний різновид фінансових установ, які також функціонують у межах небанківського фінансового сектору. При цьому нормативно-правові акти передбачають спеціалізовані регуляторні вимоги, що застосовуються саме до фінансових компаній та ломбардів з урахуванням специфіки їх діяльності.

Отже, фінансові компанії є складовою частиною системи фінансових установ. Обов'язковою умовою набуття статусу як фінансової установи, так і фінансової компанії, є отримання відповідної ліцензії, яка надає право здійснювати визначені законодавством фінансові операції.

Водночас окремі види діяльності можуть здійснюватися виключно фінансовими установами, які відповідають спеціальним законодавчим вимогам. Зокрема, до таких видів діяльності належать банківські операції, страхування, діяльність кредитних спілок і ломбардів, а також операції на ринках капіталу, що регулюються відповідними спеціальними нормативно-правовими актами.

Як зазначається у наукових дослідженнях, нормативно-правове забезпечення діяльності фінансових компаній є важливим елементом інституційного розвитку фінансового сектору, оскільки воно створює правові умови для їх функціонування, визначає механізми державного контролю та сприяє забезпеченню стабільності фінансового ринку [29].

Особливістю сучасного етапу розвитку нормативного регулювання є посилення ролі регуляторних органів у забезпеченні прозорості діяльності фінансових компаній, що зумовлено необхідністю підвищення рівня фінансової безпеки держави та захисту інтересів споживачів фінансових послуг [30].

Ключовим суб'єктом державного регулювання діяльності фінансових компаній є Національний банк України, який здійснює ліцензування, регуляторний нагляд, встановлює пруденційні вимоги, контролює фінансову стійкість фінансових компаній та застосовує заходи впливу у разі порушення законодавства.

Сучасна система нормативного регулювання діяльності фінансових компаній характеризується посиленням пруденційного нагляду, спрямованого на забезпечення фінансової стабільності цих установ та підвищення рівня довіри до небанківського фінансового сектору. Це обумовлено необхідністю запобігання фінансовим ризикам, пов'язаним із недостатньою капіталізацією фінансових компаній, непрозорою структурою власності та неефективним управлінням ризиками.

У 2025 році Національний банк України прийняв нормативно-правові акти для вдосконалення регулювання діяльності фінансових компаній (Рис.1.3)

Зміни до Положення про пруденційні вимоги до фінансових компаній	Положення про критерії, за якими визначається значимість фінансової компанії	Зміни до деяких нормативно-правових актів Національного банку України з питань авторизації надавачів фінансових послуг	Зміни до Положення про авторизацію надавачів фінансових послуг та умови здійснення ними діяльності з надання фінансових послуг	Зміни до Положення про вимоги до системи корпоративного управління та системи внутрішнього контролю фінансової компанії
Постанова Правління Національного банку України від 27.08.2025 №100	Постанова Правління Національного банку України від 27.08.2025 №102	Постанова Правління Національного банку України від 28.08.2025 №105	Постанова Правління Національного банку України від 02.09.2025 №108	Постанова Правління Національного банку України від 02.09.2025 №109
набувають чинності з 01.01.2026	набуло чинності з 01.09.2025	набули чинності з 03.09.2025 (пункти 1, 3, 4 змін - з 01.01.2026)	набули чинності з 04.09.2025	набули чинності з 04.09.2025

Рисунок 1.3 - Зміни щодо регулювання фінансових компаній.

Джерело: складено автором на основі [31, с.2]

Одним із ключових елементів нормативно-правового забезпечення діяльності фінансових компаній є встановлення пруденційних вимог, які визначають мінімальний рівень фінансової стійкості та платоспроможності фінансових установ. Пруденційні вимоги спрямовані на забезпечення здатності фінансових компаній виконувати свої фінансові зобов'язання, поглинати можливі збитки та підтримувати стабільність своєї діяльності.

У 2025 році Національний банк України суттєво оновив пруденційні вимоги до фінансових компаній з метою підвищення прозорості формування капіталу та запобігання штучному завищенню показників фінансової стійкості. Зокрема, було встановлено, що при визначенні достатності власного капіталу необхідно виключати

елементи, які не мають грошової природи та не можуть використовуватися для покриття збитків, зокрема: дооцінку активів; довгострокові фінансові інвестиції; резервний капітал, сформований не за рахунок прибутку; додатковий капітал, сформований за рахунок негрошових активів.

Встановлено, що достатній рівень власного капіталу фінансових компаній становить від 10 до 50 млн грн залежно від обсягу та видів фінансових послуг, що надаються фінансовою компанією. Такий підхід спрямований на забезпечення фінансової стійкості фінансових установ та зниження ризику їх неплатоспроможності.

Крім того, було уточнено порядок врахування субординованого боргу у складі власного капіталу, який поступово зменшується протягом останніх років дії відповідного договору. Це забезпечує більш реалістичну оцінку фінансової стійкості фінансової компанії та зменшує ризик штучного завищення капіталу.

Таблиця 1.2 - Основні пруденційні вимоги до фінансових компаній в Україні

Показник	Нормативне значення	Регуляторна мета
Мінімальний розмір власного капіталу	10-50 млн грн	Забезпечення фінансової стійкості
Норматив левериджу	не менше 3%	Контроль рівня фінансового ризику
Врахування субординованого боргу	поступове зменшення	Запобігання завищенню капіталу
Вирахування негрошових елементів	обов'язкове	Забезпечення реальності капіталу
Дотримання структури капіталу	обов'язкове	Підвищення платоспроможності

Джерело: складено автором на основі [31-32]

Важливим напрямом удосконалення нормативного регулювання є запровадження механізму визначення значимих фінансових компаній. Значимими визнаються фінансові компанії, діяльність яких має системне значення для фінансового сектору або пов'язана з підвищеними ризиками для споживачів фінансових послуг.

У межах удосконалення регуляторного підходу до нагляду за небанківським фінансовим сектором для фінансових компаній, віднесених до категорії значимих, встановлено підвищені вимоги до організації системи корпоративного управління та внутрішнього контролю. Відповідні зміни передбачають посилення ролі управлінських органів у процесах ідентифікації, оцінювання та мінімізації ризиків, а також запровадження додаткових процедур звітування перед регулятором (Рис.1.4).

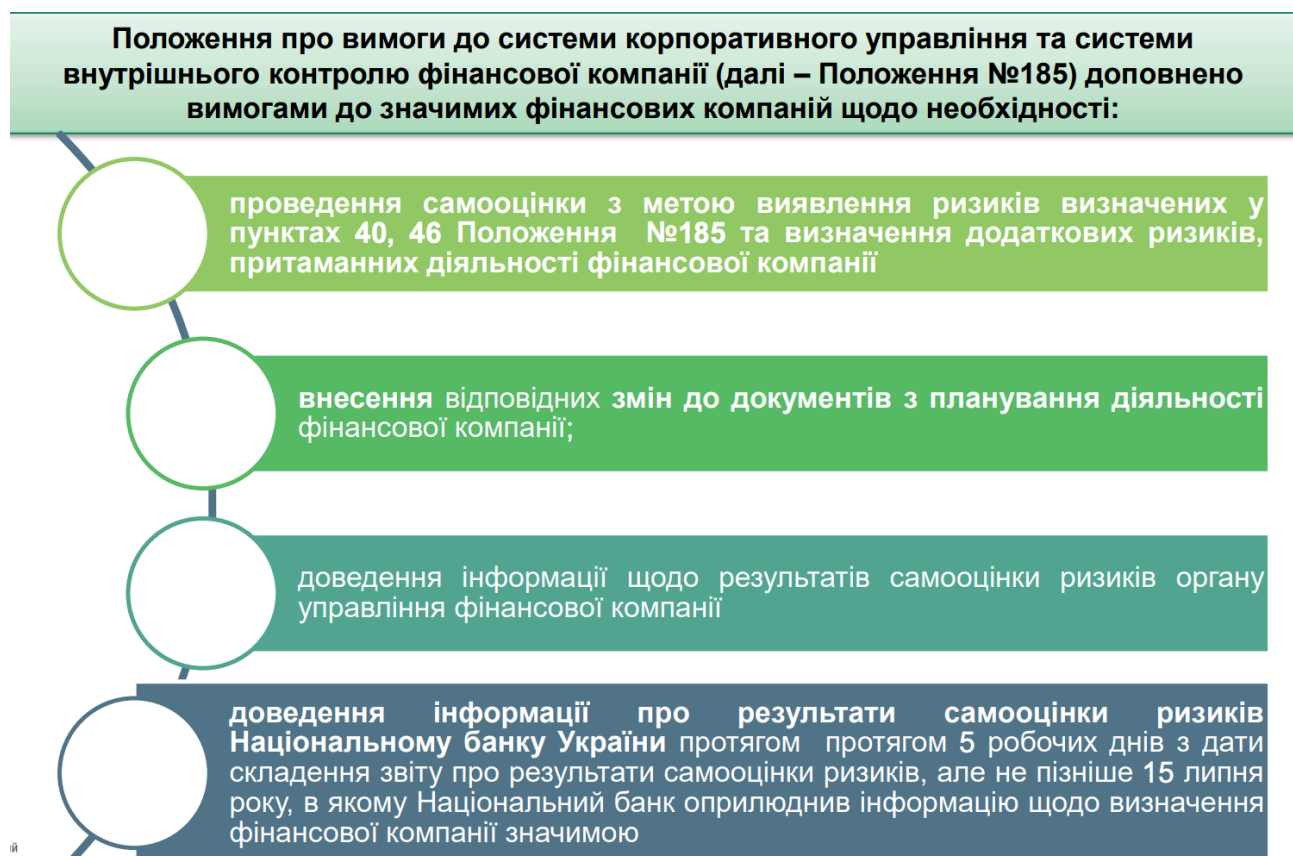

Рисунок 1.4 - Вимоги до організації системи корпоративного управління та внутрішнього контролю фінансових компаній

Джерело: складено автором на основі [31].

Передусім значима фінансова компанія зобов'язана здійснювати комплексну самооцінку ризиків своєї діяльності. Така самооцінка має охоплювати ризики, визначені нормативними положеннями щодо системи корпоративного управління та внутрішнього контролю, а також додаткові ризики, притаманні конкретній бізнес-моделі фінансової компанії, її продуктивній лінійці, структурі клієнтської бази та масштабам операцій. Метою проведення самооцінки є формування цілісного уявлення про профіль ризику компанії та визначення достатності існуючих механізмів їх управління.

Результати проведеної оцінки повинні інтегруватися у систему стратегічного та операційного планування. Зокрема, фінансова компанія зобов'язана внести відповідні зміни до внутрішніх документів, що регламентують планування діяльності, управління ризиками та систему внутрішнього контролю. Такий підхід забезпечує узгодженість між стратегічними цілями компанії та її ризик-орієнтованою моделлю управління.

Окремим обов'язком є доведення результатів самооцінки ризиків до відома органу управління фінансової компанії. Це підсилює відповідальність керівних органів за якість функціонування системи внутрішнього контролю та забезпечує належний рівень корпоративного нагляду. Орган управління має оцінити достатність запропонованих заходів реагування та забезпечити їх реалізацію.

Крім внутрішнього інформування, значима фінансова компанія повинна повідомляти регулятора про результати самооцінки. Інформація подається до Національного банку України у встановлені строки - протягом п'яти робочих днів з моменту оформлення звіту за результатами оцінювання ризиків, але не пізніше середини липня того року, в якому компанію офіційно віднесено до категорії значимих. Такий механізм забезпечує своєчасне отримання регулятором інформації щодо ризикового профілю системно важливих небанківських установ та дозволяє застосовувати превентивні заходи нагляду.

Отже, встановлення додаткових вимог до значимих фінансових компаній у сфері внутрішнього контролю спрямоване на формування більш зрілої системи управління ризиками, підвищення відповідальності органів управління та посилення прозорості діяльності перед регулятором. У сукупності це сприяє зміцненню стабільності небанківського фінансового сектору та зниженню потенційних системних ризиків.

Основними критеріями визначення значимих фінансових компаній є: обсяг активів і фінансових послуг; частка на ринку фінансових послуг; участь у фінансових групах; рівень ризику порушення прав споживачів; участь у державних фінансових програмах

За результатами оцінки ринку, близько 60 фінансових компаній можуть бути віднесені до категорії значимих, що становить найбільш системно важливу частину небанківського фінансового сектору.

Для значимих фінансових компаній встановлюються додаткові регуляторні вимоги, зокрема: обов'язкове розроблення стратегічного плану діяльності на 3,5 роки; підвищені вимоги до корпоративного управління; перевірка власників істотної

участі; перевірка джерел походження капіталу; посилений нагляд з боку Національного банку України.

Важливим елементом нормативного регулювання є встановлення обмежень щодо структури діяльності фінансових компаній. Зокрема, законодавством передбачено, що основним видом діяльності фінансової компанії повинно бути надання фінансових послуг.

Зокрема, встановлено, що: не менше 80% доходів фінансової компанії повинні формуватися за рахунок надання фінансових послуг; доходи від іншої господарської діяльності не повинні перевищувати 20% загального доходу фінансової компанії. Це спрямовано на запобігання використанню фінансових компаній для здійснення нефінансової діяльності та забезпечення їх спеціалізації як фінансових посередників.

Нормативно-правове регулювання діяльності фінансових компаній відіграє ключову роль у забезпеченні стабільності фінансового сектору та підвищенні ефективності фінансового посередництва. Посилення регуляторних вимог сприяє підвищенню фінансової стійкості фінансових компаній, забезпечує прозорість їх діяльності та знижує ризики фінансової нестабільності (табл.1.3)

Таблиця 1.3 - Регуляторні обмеження діяльності фінансових компаній

Вид обмеження	Зміст	Мета
Частка доходів від фінансових послуг	не менше 80%	Забезпечення спеціалізації
Частка нефінансової діяльності	не більше 20%	Зниження ризиків
Обмеження видів діяльності	заборона виробничої діяльності	Захист фінансової стабільності
Перевірка джерел капіталу	обов'язкова	Запобігання фінансовим ризикам
Нагляд НБУ	постійний	Забезпечення стабільності

Джерело: складено автором на основі [31-32]

Таким чином, сучасна система нормативно-правового регулювання діяльності фінансових компаній в Україні є комплексною та спрямована на забезпечення фінансової стабільності, захист прав споживачів фінансових послуг та підвищення ефективності функціонування фінансового сектору.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ФІНАНСОВИХ КОМПАНІЙ НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

2.1 Ключові кількісні координати розвитку фінансових компаній в Україні.

Розвиток фінансових компаній в Україні впродовж останнього десятиліття характеризується суттєвими структурними трансформаціями, пов'язаними з регуляторною реформою, макроекономічними шоками та цифровізацією фінансових послуг. Додаток Б таблиця Б.1 відображає квартальну динаміку ключових індикаторів діяльності фінансових компаній України у період з I кварталу 2020 р. по III квартал 2025 р. Представлені показники - кількість зареєстрованих фінансових компаній, обсяг активів, величина власного капіталу, кредитний портфель (нетто) та кількість укладених договорів - дозволяють комплексно оцінити інституційні та фінансово-економічні параметри розвитку небанківського фінансового сектору

Аналіз даних засвідчує наявність чітко вираженої тенденції до скорочення кількості зареєстрованих фінансових компаній. І з достовірністю 0,96 можемо говорити про подальший спад галузі при тих же умовах. Якщо у I кварталі 2020 р. їх налічувалося 1 040, то станом на III квартал 2025 р. - 418, що означає зменшення більш ніж у 2,5 рази або на 59,8% за п'ять із половиною років. Особливо різкий стрибок стався у 2022 р. (зменшення з 935 до 760, або -18,7% за рік), коли НБУ активно здійснював «очищення» ринку від установ, що не відповідали новим пруденційним вимогам. Примітно, що у I кварталі 2024 р. відбувся тимчасовий «ребаунд» (589 проти 559), що пов'язано з реєстрацією нових установ для залучення кредитів програми «єОселя» та аграрних мікрокредитів.

Тож зазначена динаміка має системний характер і пов'язана з посиленням регуляторних вимог, підвищенням стандартів прозорості структури власності, очищенням ринку від неактивних суб'єктів, а також впливом макроекономічних і воєнних ризиків. Водночас скорочення кількості установ не супроводжувалося зменшенням масштабів ринку, що відображає про процес його консолідації.

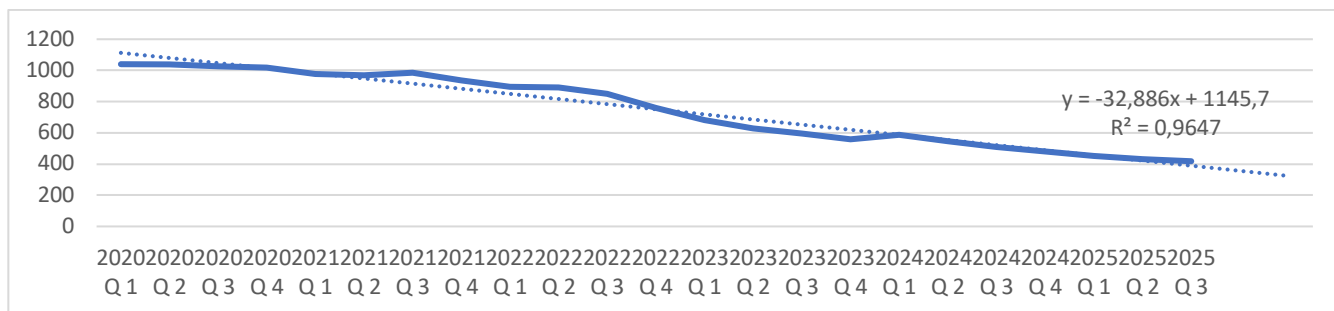

Рисунок 2.1 - Кількість зареєстрованих фінансових компаній, на кінець звітної періоду, одиниць 2020 - 2025 Q3.

Джерело: складено автором на основі [32]

Динаміка активів фінансових компаній характеризується загальною висхідною тенденцією ($R^2 = 0,8186$). Обсяг активів зріс із 172 845 млн грн у I кварталі 2020 р. до 258 856 млн грн у III кварталі 2025 р., досягнувши пікового значення 310 741 млн грн у IV кварталі 2024 р.

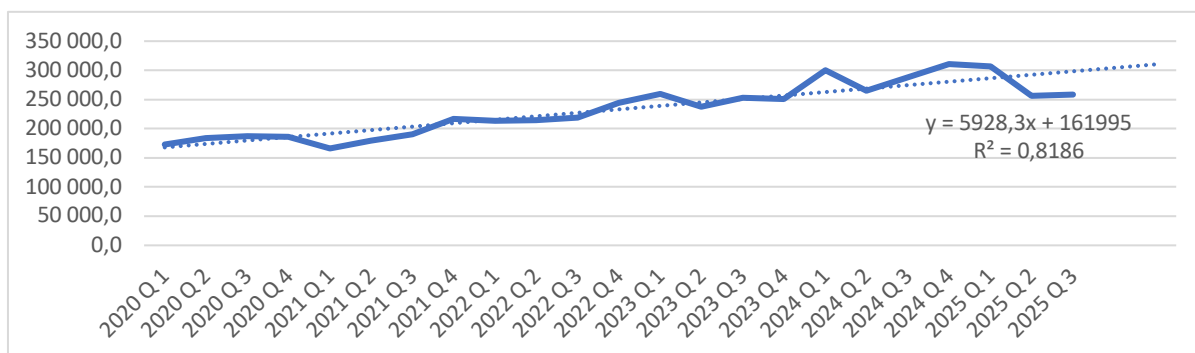

Рисунок 2.2. - Динаміка активів фінансових компаній, на кінець звітної періоду, 2020 - 2025 Q3, млн.грн

Джерело: складено автором на основі [32]

Попри окремі періоди корекції, зокрема у 2022 р., сектор загалом демонструє зростання активної бази, що свідчить про збереження фінансового потенціалу навіть в умовах підвищеної невизначеності, а також про структурну зміну у складі активів - зменшення частки високоліквідних позицій та переорієнтацію на кредитні операції.

Особливо показовою є динаміка власного капіталу. Його обсяг зріс із 28 246 млн грн у I кварталі 2020 р. до 112 116 млн грн у III кварталі 2025 р., тобто майже у чотири рази.

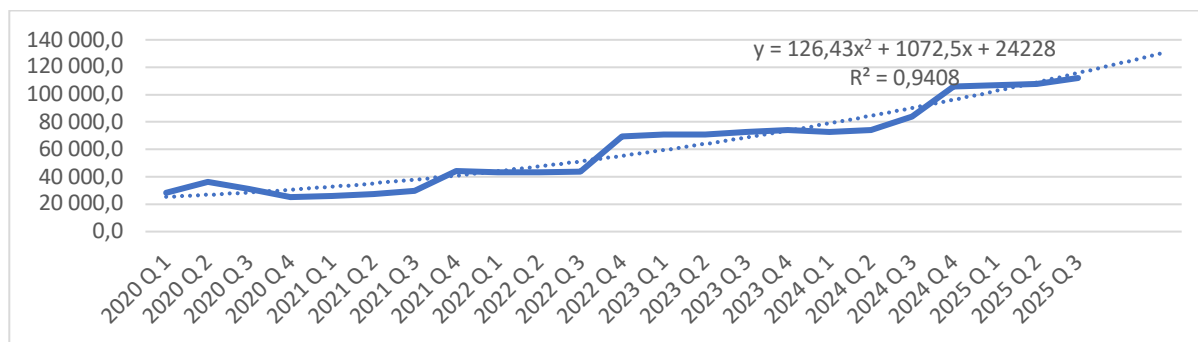

Рисунок 2.3 - Динаміка власного капіталу, на кінець звітного періоду, 2020 - 2025 Q3, млн.грн

Джерело: складено автором на основі [32]

Такий стрімкий приріст обумовлений:

- переоцінкою активів в умовах знецінення гривні (ефект інфляції та девальвації);
- обов'язковим нарощуванням капіталу для відповідності вимогам НБУ;
- реінвестуванням прибутку тими установами, що успішно подолали воєнний шок [33].

Слід, однак, зауважити, що зростання номінального капіталу на тлі прискорення інфляції частково відображає цінові ефекти, а не реальне зміцнення фінансової потужності

Найбільш суттєве збільшення відбулося наприкінці 2022 р. та упродовж 2023-2024 рр., що було пов'язано з процесами докапіталізації, укрупненням компаній та підвищенням вимог до фінансової стійкості. Зростання капіталізації на фоні скорочення кількості установ підтверджує перехід ринку до більш стійкої та структуровано організованої моделі функціонування.

Обсяг наданих фінансових послуг фінансовими компаніями є узагальнюючим показником ділової активності небанківського фінансового сектору. Його динаміка у 2020-III кварталі 2025 рр. відображає вплив макроекономічних, регуляторних та воєнних чинників.

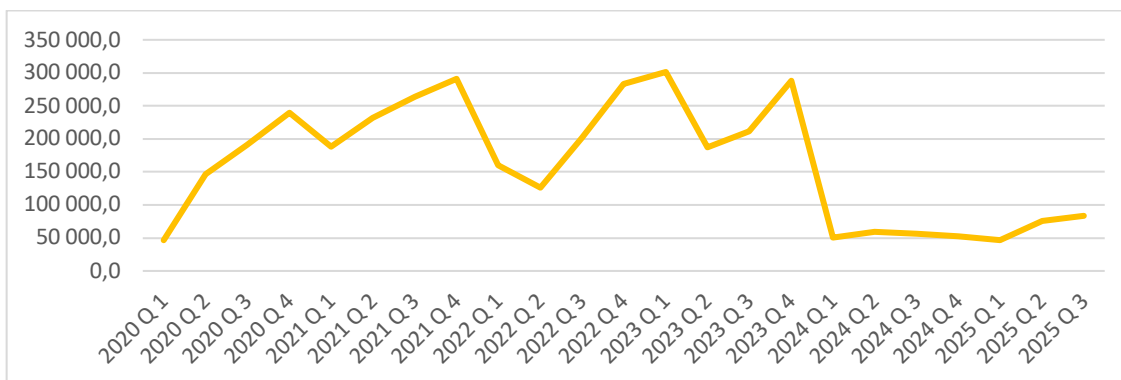

Рисунок 2.4 - Динаміка обсягу наданих фінансових послуг фінансовими компаніями 2020 - 2025 Q3, млн.грн

Джерело: складено автором на основі [32]

У 2020 році спостерігалось стрімке зростання показника - з 46 541,8 млн грн у I кварталі до 239 340,2 млн грн у IV кварталі. У 2021 році тенденція збереглася, а максимального значення було досягнуто у IV кварталі 2021 р. - 291 268,4 млн грн, що свідчить про пікову довоєнну активність сектору. У 2022 році динаміка набула нестабільного характеру: після зниження до 126 366,5 млн грн у II кварталі (під впливом воєнного шоку) вже у IV кварталі обсяг зріс до 283 264,2 млн грн. У 2023 році зберігалася волатильність показника, проте значення залишалися відносно високими (до 301 308,7 млн грн у I кварталі та 288 273,6 млн грн у IV кварталі). Починаючи з 2024 року спостерігається різке скорочення обсягів - до 50 111,9 млн грн у I кварталі 2024 р. з подальшою стабілізацією в межах 46-59 млрд грн протягом року. У 2025 році намітилася тенденція до поступового відновлення: з 46 925,3 млн грн у I кварталі до 83 585,3 млн грн у III кварталі.

Загалом можна виокремити три етапи: інтенсивне зростання у 2020-2021 рр., воєнна турбулентність із подальшою адаптацією у 2022-2023 рр., а також структурна корекція та формування нової траєкторії розвитку у 2024-2025 рр. Динаміка показника підтверджує високу чутливість сектору до зовнішніх шоків, водночас засвідчуючи його здатність до поступового відновлення.

Кредитний портфель також демонструє позитивну довгострокову динаміку. Його обсяг збільшився з 68 789 млн грн у I кварталі 2020 р. до 123 516 млн грн у III кварталі 2025 р.

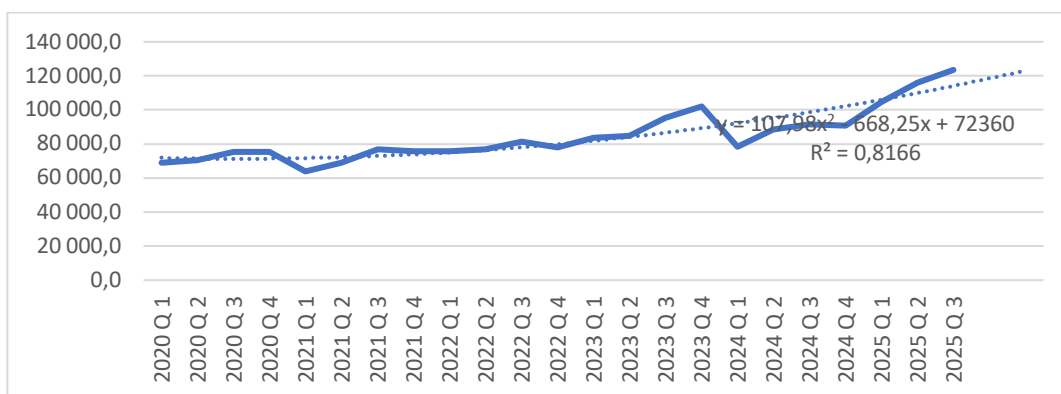

Рисунок 2.5 - Кредитний портфель фінансових компаній 2020 - 2025 Q3, млн.грн

Джерело: складено автором на основі [32]

Водночас динаміка має хвилеподібний характер: після певного зниження у 2021 р. та стабілізації у 2022 р. у 2023-2025 рр. відбулося активне нарощування кредитних операцій. Найбільше квартальне падіння фіксується у I кв. 2021 р. (-15,1%) внаслідок масштабних списань та реструктуризації в умовах регуляторного переходу. Найбільше квартальне просідання під час воєнних дій припало на IV кв. 2022 р. (-4,3%) - суттєво менше очікуваного, що вказує на збереження фінансовими компаніями значного портфелю корпоративних позик під час кризи.

Перевищення довоєнних показників свідчить про відновлення попиту на фінансові послуги та адаптацію бізнес-моделей фінансових компаній до нових умов функціонування.

Найбільш чутливим до кризових явищ виявився показник кількості укладених договорів. У 2020-2021 рр. обсяги укладених договорів коливалися в межах 3,5-3,9 млн одиниць на квартал.

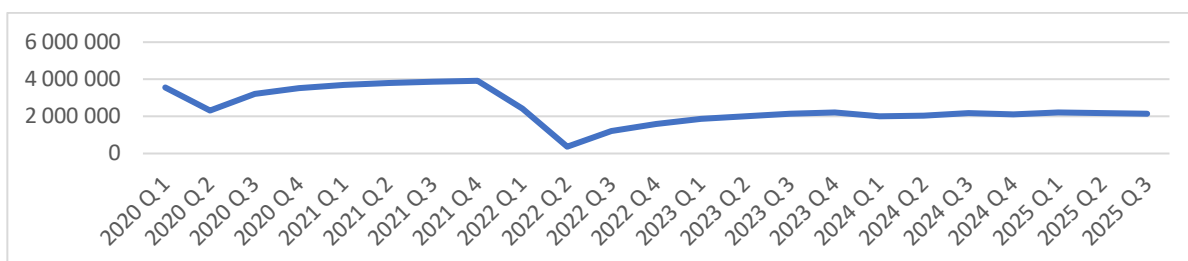

Рисунок 2.6. - Кількість укладених договорів із надання коштів у позику 2020 - 2025 Q3, млн.грн

Джерело: складено автором на основі [32]

У II кварталі 2022 р. зафіксовано різке скорочення до 368 тис. одиниць, що стало наслідком воєнного шоку та різкого зниження ділової активності, зокрема безпосередньо пов'язане з масштабними руйнаціями інфраструктури, евакуацією населення та введенням воєнного стану. Відновлення виявилось поступовим і до кінця 2024 р. досягло лише 2,1 млн договорів на квартал (проти довоєнних 3,5-3,9 млн). Це відображає скорочення чисельності мешканців, переміщення значної частки населення та звуження ринку дрібного споживчого кредитування. Проте ринок поки що не досяг довоєнних масштабів операційної активності.

Узагальнюючи результати аналізу, можна констатувати, що у 2020-2025 рр. небанківський фінансовий сектор України зазнав глибокої структурної трансформації. Відбулося суттєве скорочення кількості учасників ринку при одночасному зростанні активів, власного капіталу та кредитного портфеля. Це свідчить про процеси консолідації, підвищення фінансової стійкості та якісної перебудови бізнес-моделей фінансових компаній [34].

Таким чином, сучасний етап розвитку фінансових компаній України характеризується переходом від екстенсивної моделі зростання до інтенсивної, що базується на зміцненні капіталізації, концентрації ресурсів та поступовому відновленні кредитної активності в умовах воєнної економіки [35].

Для проведення кореляційного аналізу необхідно спочатку зіставити агреговані показники сектору з ключовими макроіндикаторами у річному вимірі. Такий підхід дозволяє нівелювати сезонні коливання, притаманні квартальним рядам, та зосередитися на структурних міжпоказникових зв'язках. У додатку Б таблиці Б.2 представлено інтегровану характеристику операційного середовища за 2020-2025 роками.

Таблиця Б.2 показує декілька ключових структурних розривів між тенденціями у секторі та макроекономічним середовищем. Передусім звертає на себе увагу різноспрямованість динаміки кількості фінансових компаній та активів: попри скорочення кількості суб'єктів майже вдвічі, сукупні активи зросли у 1,6 рази. Це вказує на процес концентрації ринку - ті установи, що витримали регуляторне та воєнне навантаження, нарощували ресурсну базу. Середній розмір активів на одну

фінансову компанію збільшився з 177 млн грн (2020 р.) до 548 млн грн (2024 р.) - зростання в 3,1 рази.

Облікова ставка НБУ є однозначно визначальним чинником операційного середовища. Її стрибок із 9% до 25% у червні 2022 р. змінив конкурентну позицію фінансових компаній: з одного боку, дорожчання позикових ресурсів стискало маржу, з іншого - вплив клієнтів банків до небанківського сектору зростав, оскільки банки суттєво підвищили вимоги до позичальників. Зниження ставки у 2024 р. (до 13,5%) стимулювало відновлення кредитної активності та зафіксоване у прирості кредитного портфелю (+15,1% к/к у I кв. 2025 р.).

У роботі використано квартальні часові ряди з 23 спостереженнями (I кв. 2020 - III кв. 2025 рр.) та розраховано коефіцієнти кореляції Пірсона (r) між чотирма залежними змінними сектору фінансових компаній та п'ятьма макроіндикаторами. Результати зведено у таблицю 2.3.

Таблиця 2.1 - Кореляційна матриця: показники фінансових компаній та макроекономічні змінні України, I кв. 2020 - III кв. 2025 рр.

Залежна / незалежна змінна	Облікова ставка НБУ	Інфляція (ІСЦ)	Курс USD/UAH	ВВП номінальний	Безробіття
Активи фін. компаній (Assets)	+0,44	+0,18	+0,89	+0,75	+0,30
Кредитний портфель (LoanBal)	+0,32	+0,12	+0,79	+0,82	+0,10
Кількість договорів (Contracts)	-0,80	-0,55	-0,69	-0,19	-0,85
Кількість зареєстрованих ФК	-0,45	-0,15	-0,95	-0,86	н/д

Джерело: складено автором на основі [32]

Найсильніший позитивний зв'язок активи фінансових компаній демонструють із курсом долара до гривні ($r = +0,89$). Цей результат не є тривіальним і потребує пояснення. Активи ФК деноміновані переважно у гривні, проте значна частина корпоративних позик прив'язана до валютних зобов'язань позичальників. Крім того, знецінення гривні (девальвація USD/UAH з 27,3 у 2021 р. до 41,9 у 2024 р.) автоматично збільшує гривневий еквівалент активів, навіть без реального зростання обсягів операцій. Звідси - висока кореляція. Водночас зв'язок із номінальним ВВП ($r = +0,75$) підтверджує, що зростання сектору частково відображає загальне масштабування номінальних показників економіки.

Зв'язок із обліковою ставкою НБУ ($r = +0,44$) є позитивним, але помірним, що на перший погляд суперечить очікуванням: вища ставка означає дорожче

фондування для фінансових компаній. Пояснення полягає у часовому лагу та специфіці вибірки: підвищення ставки відбулося одночасно зі вторгненням (2022 р.), яке, попри короткострокове стиснення ринку, призвело до подальшого зростання активів через перетворення грошових потоків держпідтримки, гарантій та ОВДП-ресурсів у портфелі фінансових компаній. Коефіцієнт кореляції з інфляцією ($r = +0,18$) є незначним, що свідчить: інфляція сама по собі не є прямим драйвером масштабу активів у розрізі кварталу - її вплив реалізується опосередковано через ставку та курс.

Кредитний портфель фінансових компаній найтісніше пов'язаний із номінальним ВВП ($r = +0,82$) та курсом USD/UAH ($r = +0,79$). Перший зв'язок відображає проциклічну природу кредитування: попит на позики збільшується в умовах зростання ділової активності та розширення платіжної спроможності позичальників. Другий зв'язок є почасти технічним - через переоцінку гривневих зобов'язань - і почасти структурним: в умовах девальвації фінансові компанії нарощували кредитування для збереження реальної вартості портфелю.

Відносно низькою є кореляція кредитного портфелю з обліковою ставкою ($r = +0,32$). Це пояснюється асиметричністю умов: фінансові компанії, на відміну від банків, традиційно орієнтуються на клієнтів з обмеженим доступом до банківських кредитів, для яких ставка фінансових компаній є менш чутливим чинником вибору, ніж сама наявність доступу до позики. Тому підвищення облікової ставки суттєво звужує обсяг нових договорів, але не обов'язково зменшує портфель існуючих - що і фіксує слабка позитивна кореляція.

Найбільш показові результати - за рядком кількості договорів. Тут фіксуються дві потужні від'ємні кореляції: з обліковою ставкою ($r = -0,80$) та рівнем безробіття ($r = -0,85$). Зв'язок із безробіттям є найсильнішим у всій матриці за абсолютним значенням. Економічна логіка прозора: зростання безробіття означає скорочення доходів домогосподарств та їх кредитоспроможності. Оскільки договори позики у фінансових компаніях - переважно споживчі мікрокредити фізичних осіб (більше 95% за кількістю), прямий вплив зайнятості на попит є визначальним. Стрибок

безробіття до 26-30% у II кв. 2022 р. та одночасне падіння кількості договорів до 367 тис. (-84,8% к/к) є найяскравішим прикладом цього зв'язку.

Сильна від'ємна кореляція з обліковою ставкою ($r = -0,80$) пояснюється тим, що зростання ставки здорожує мікрокредити, знижуючи ефективний попит. Крім того, у 2022 р. підвищення ставки збіглося з загальним шоком, який само по собі обвалив обсяги. Кореляція з валютним курсом ($r = -0,69$) відображає механізм: девальвація підвищує вартість імпортованих товарів і скорочує реальні доходи, що погіршує обслуговування боргів і стримує новий попит.

Найпотужніший результат кореляційного аналізу - зв'язок кількості фінансових компаній із курсом USD/UAH: $r = -0,95$. Це практично детерміністична від'ємна залежність у межах нашого масиву. Пояснення слід шукати у механізмі «природного відбору» в умовах девальвації: знецінення гривні збільшує реальне регуляторне навантаження на дрібних учасників (нормативи капіталу, деноміновані у євро-еквіваленті), підвищує вартість іноземних технологічних рішень та скорочує маржу на менших обсягах. Тому виживають установи з більшою капітальною подушкою та ширшою продуктовою лінійкою.

Кореляція з ВВП ($r = -0,86$) на перший погляд парадоксальна: зростання економіки - і скорочення кількості фінансових компаній. Однак це псевдопарадокс: за 2020-2025 рр. номінальний ВВП стрімко зростає (переважно інфляційно), тоді як кількість фінансових компаній невпинно знижувалась. Кореляція вловлює саме цей структурний тренд консолідації ринку, а не причинно-наслідковий зв'язок між зростанням економіки та «виходом» фінансових компаній.

Фінансові компанії в Україні надають послуги у кількох ключових сегментах: надання коштів у позику (домінантний сегмент), фінансовий лізинг та факторинг. Їх поєднання утворює операційний профіль сектору, що суттєво трансформувалася упродовж аналізованого періоду (додаток Б, таблиця Б.3).

Сегмент позик є системоутворювальним для сектору фінансових компаній. Кількість компаній, що мають активну ліцензію на надання позик, знизилась із 775 (2020 р.) до 338 (2024 р.) - на 56,4%, проте сумарний річний обсяг виданих позик у 2024 р. (126 297 млн грн) майже досяг рекордного 2021 р. (132 195 млн грн). Це

підтверджує ефект концентрації: менша кількість установ видає більші обсяги кредитів у середньому на одну компанію (з 115 млн грн у 2020 р. до 373 млн грн у 2024 р.).

Сегмент фінансового лізингу демонструє найбільш драматичну зміну: портфель скоротився з 48 768 млн грн (IV кв. 2021 р.) до 20 306 млн грн (I кв. 2024 р.) - падіння на 58,4%. Причини структурні: по-перше, після реформи регулювання (2020 р.) значна частина лізингодавців-нефінансових установ перевела операції поза межами ліцензованого ринку або реструктурувала угоди; по-друге, під час воєнного стану знищення або пошкодження предметів лізингу (переважно сільськогосподарська техніка, транспорт) спричинило масові дострокові розірвання договорів. Проте вже у 2025 р. фіксується відновлення: портфель зріс до 26-28 млрд грн. Примітно, що нові угоди з лізингу фінансових компаній у 2024-2025 рр. в основному стосуються легкових автомобілів, торгівлі та фінансово-страхової діяльності - галузевий профіль суттєво змістився порівняно з довоєнним акцентом на сільськогосподарській техніці.

Факторинговий сегмент скоротився у кількісному вимірі (кількість фінансових компаній з відповідною ліцензією - з 733 до 283), але залишив значний об'єм заборгованості за операціями: у IV кв. 2022-2023 рр. вона становила 169-220 млрд грн. Парадокс полягає в тому, що більша частина цієї суми - заборгованість з факторингу фізичних осіб (кредити з умовою подальшого відступлення вимоги), тобто фактично відображає непогашені споживчі кредити, переоформлені через факторинг. Це свідчить про структурні проблеми з класифікацією активів і потребує окремого дослідження.

Фінансові коефіцієнти дозволяють вийти за межі абсолютних показників і оцінити якісні зміни у структурі сектору. У таблиці 2.2 зіставлено значення коефіцієнтів власного капіталу (E/A), кредит-до-активу (L/A) та темпи приросту ключових агрегатів у річному вимірі.

Коефіцієнт власного капіталу (E/A) продемонстрував стійке зростання - з 13,5% (IV кв. 2020 р.) до 34,1% (IV кв. 2024 р.) і далі до 43,3% (III кв. 2025 р.). Таке прискорене нарощування власного капіталу відносно активів відображає дві

тенденції: примусову рекапіталізацію під тиском вимог НБУ та вихід з ринку дрібних капіталонедостатніх установ. Для великих залишкових гравців коефіцієнт Е/А на рівні 30-43% свідчить про консервативне управління пасивами - надмірно низький фінансовий важіль порівняно з банками (8-10% Е/А). Це вказує на те, що фінансові компанії не повністю використовують потенціал залученого фінансування.

Таблиця 2.2. - Динаміка фінансових коефіцієнтів фінансових компаній України (станом на кінець IV кварталу відповідного року)

Показник	2020 (Q4)	2021 (Q4)	2022 (Q4)	2023 (Q4)	2024 (Q4)
Активи ФК, млн грн	186 501	216 406	243 997	250 442	310 741
Власний капітал, млн грн	25 180	44 150	69 354	73 964	105 934
Коефіцієнт власного капіталу (Е/А), %	13,5	20,4	28,4	29,5	34,1
Кредитний портфель, млн грн	75 257	75 576	77 901	102 197	90 824
Коефіцієнт кредит/актив (L/A), %	40,4	34,9	31,9	40,8	29,2
Приріст активів р/р, %	-	+16,0	+12,8	+2,6	+24,1
Приріст кред. портфелю р/р, %	-	+0,4	+3,1	+31,2	-11,1

Джерело: складено автором на основі [32]

Коефіцієнт кредит-до-активу (L/A) коливається у діапазоні 29-41% і не виявляє монотонного тренду. Найнижче значення - 26,1% у I кв. 2024 р. - відповідало моменту, коли активи злетіли до рекордних 300 млрд грн, тоді як кредитний портфель залишався помірним (~78 млрд грн). Тобто значну частину активів у I кв. 2024 р. становили не кредити, а грошові кошти, цінні папери або дебіторська заборгованість. До III кв. 2025 р. L/A відновився до 47,7%, сигналізуючи про зміщення сектору до більш кредитоорієнтованої моделі.

Найбільший приріст активів (р/р) фіксується у 2024 р. (+24,1%) та 2022 р. (+12,8%). У 2022 р. зростання активів попри воєнний шок пояснюється переоцінкою через девальвацію та збільшенням номінальних залишків за договорами. Рекордне падіння приросту - 2023 р. (+2,6%) - є прямим наслідком «подушки безпеки» 2022 р.: база зростання була вже завищеною.

Аналіз клієнтської структури кредитного портфелю виявляє суттєві структурні зрушення, що мають принципове значення для оцінки профілю ризиків та конкурентного позиціонування фінансових компаній.

Протягом 2020-2023 рр. сегмент юридичних осіб домінував у кредитному портфелі фінансових компаній - його частка зростала з 81,1% до 89,9%. Таке переважання корпоративного портфелю відображає структурну специфіку ринку:

значна частина ФК спеціалізується на факторингу, лізингу та мікрокредитуванні малого бізнесу, що є формально корпоративними, але фактично підприємницькими операціями.

Таблиця 2.3 - Клієнтська структура кредитного портфелю фінансових компаній України за видами позичальників (IV квартал відповідного року), млн грн

Категорія позичальника	2020 (Q4)	2021 (Q4)	2022 (Q4)	2023 (Q4)	2024 (Q4)
Юридичні особи, млн грн	61 034	62 946	69 395	91 964	70 085
Частка ЮО у портфелі, %	81,1	83,3	89,1	89,9	77,2
Фізичні особи-підприємці, млн грн	295	512	473	932	775
Фізичні особи, млн грн	13 928	12 119	8 032	9 300	19 963
Частка ФО у портфелі, %	18,5	16,0	10,3	9,1	22,0
Сукупний кредитний портфель, млн грн	75 257	75 576	77 901	102 197	90 824

Джерело: складено автором на основі [32]

Разом із тим у 2024 р. фіксується суттєвий перерозподіл: частка юридичних осіб скоротилася до 77,2%, тоді як кредити фізичним особам збільшилися до 19 963 млн грн (+114,6% р/р) і їх частка зросла до 22,0%. Ця зміна пов'язана з активізацією ринку споживчого кредитування на тлі зниження облікової ставки НБУ та відновлення споживчого попиту. Цей тренд підтверджується даними 2025 р.: у III кв. 2025 р. кредити фізичним особам сягнули 25 155 млн грн, і їх частка у портфелі перевищила 20%.

Сегмент фізичних осіб-підприємців залишається незначним за абсолютними обсягами (294-1 235 млн грн), проте його частка зросла у 2023 р. (+97,8% р/р), що пов'язано з активним кредитуванням ФОП у рамках програм підтримки бізнесу в умовах воєнного стану. Програма «Доступні кредити 5-7-9%» Мінфіну і відповідні продукти фінансових компаній суттєво стимулювали цей сегмент.

Проведений аналіз фінансових компаній України у зіставленні з макроекономічним контекстом дозволяє сформулювати системний перелік ключових кількісних координат розвитку сектору та відповідних аналітичних висновків.

Перша координата - масштаб консолідації. Скорочення кількості зареєстрованих фінансових компаній із 1040 до 418 (-59,8%) за п'ять з половиною років є виключно значним навіть у міжнародному порівнянні. Для зіставлення: у країнах ЄС після фінансової кризи 2008-2010 рр. аналогічне скорочення

небанківських посередників тривало 7-10 років. Основний рушій консолідації - не ринкова конкуренція, а регуляторний тиск. Це підтверджує теорію «шейпінгу ринку через нагляд»: НБУ свідомо формував структуру сектору, підвищуючи вхідні бар'єри [38].

Друга координата - зростання питомої ваги сектору в номінальному вимірі. Активи ФК зросли з 172,8 до 310,7 млрд грн (+79,8%), проте у відношенні до ВВП частка залишається невисокою: ~4% номінального ВВП у 2024 р. (проти ~3,2% у 2020 р.). За цим показником Україна суттєво поступається країнам ЄС, де небанківський фінансовий сектор акумулює 30-40% ВВП. Це свідчить про значний нереалізований потенціал розвитку, але одночасно вказує на структурні бар'єри - нерозвиненість фондових ринків, брак довгострокових пасивів та висока вартість фондування.

Третя координата - кореляційна архітектура. Результати аналізу виявляють три ключові асиметрії. Перша: активи фінансових компаній сильно корелюють із курсом ($r = +0,89$), тоді як реальне кредитування - лише помірно ($r = +0,32$ із ставкою). Це означає, що балансовий «ефект масштабу» є почасти ілюзорним - номінальним, а не реальним зростанням. Друга: кількість договорів визначається передусім безробіттям ($r = -0,85$) і ставкою ($r = -0,80$), що вказує на чутливість операційної активності ФК до соціального виміру кон'юнктури - зайнятості та доступності кредиту. Третя: кількість фінансових компаній квазідетерміністично визначається курсом ($r = -0,95$) - це унікальний регуляторно-ринковий феномен, що потребує подальшого дослідження.

Четверта координата - структурне переформатування кредитних продуктів. Скорочення корпоративної частки з 89,9% (2023 р.) до 77,2% (2024 р.) та зростання роздрібного споживчого кредитування означає зміну бізнес-моделі частини фінансових компаній: від кредитора бізнесу до роздрібного мікрокредитора. Цей тренд підтримується технологічними змінами (мобільні застосунки, оперативні ІІ-скоринги) та зниженням конкуренції з боку банків у субстандартному сегменті.

П'ята координата - зростання капіталізації як якісний тест виживання. Коефіцієнт Е/А, що зріс із 13,5% до понад 40% за п'ять років, свідчить: ринок прошов

примусову капіталізацію. Ті, хто не зміг нарощувати капітал - вийшли. Ті, що залишились, формують принципово стійкіший «кістяк» сектору, здатний обслуговувати системні кредитні ризики воєнного часу.

Таким чином, аналіз підтверджує: фінансові компанії України у 2020-2025 рр. пройшли через найінтенсивнішу за всю свою ринкову історію реструктуризацію - одночасно регуляторну та кризову. Результатом став ринок меншого числа, але більших, краще капіталізованих та операційно активніших гравців. Виявлені кількісні координати та кореляційні залежності формують доказову базу для наступних підрозділів, присвячених аналізу конкурентного середовища та стратегічних моделей розвитку.

2.2 Конкурентна стратегія фінансових компаній на окремих сегментах вітчизняного фінансового ринку

Фінансовий ринок України, попри структурну домінацію банківського сектору, є неоднорідним: він складається з кількох сегментів із відмінними параметрами продукту, клієнтськими профілями та конкурентними динаміками. Виокремлення цих сегментів та оцінка позиції фінансових компаній у кожному з них є передумовою для визначення конкурентних переваг, слабких сторін і стратегічних можливостей.

Для коректного аналізу конкурентної позиції фінансових компаній доцільно виокремити п'ять основних сегментів фінансового ринку, на яких вони присутні. Кожен сегмент характеризується специфічним набором учасників, продуктових параметрів і конкурентних динамік.

Першим і ключовим є сегмент мікрокредитування фізичних осіб із строком до 30 днів («позика до зарплати», payday loan). Саме тут фінансові компанії є абсолютно домінуючими гравцями із часткою 70-75% нових договорів. Банки практично відсутні у цьому субсегменті через несумісність малих сум (6,8 тис. грн у 2024 р.) з їх операційними витратами [39]. Другим є сегмент споживчого кредитування

строком від 3 місяців до 3 років - тут відбувається найгостріша конкуренція між фінансовими компаніями та банками, де останні зберігають перевагу завдяки нижчій вартості фондування. Третім є корпоративне кредитування та факторинг, де банки домінують, а фінансові компанії займають нішу малого бізнесу та ФОП. Четвертим - фінансовий лізинг, де фінансові компанії конкурують із банками та спеціалізованими ЮО-лізингодавцями. П'ятим - забезпечене кредитування під заставу рухомого майна, де лідирують ломбарди.

Аналіз таблиці В.1 додатку В дозволяє зафіксувати принципову закономірність: фінансові компанії займають лідируючу позицію у тих сегментах, де критичною конкурентною перевагою є швидкість та доступність, тоді як банки домінують там, де ключовим є масштаб та низька вартість капіталу. Кредитні спілки та ломбарди займають вузькі ніші - перші традиційно орієнтовані на локальні спільноти та довгострокових членів, другі - виключно на заставне кредитування. Ця структурна диференціація визначає принципово різний характер конкуренції у кожному сегменті.

Ключовою структурною характеристикою конкурентного середовища є нерівномірний розподіл активів між типами учасників фінансового ринку. Незважаючи на кількісну перевагу небанківських установ, банки акумулюють левову частку ресурсів.

Таблиця 2.4 - Активи за типами учасників фінансового ринку України (3 кв. 2025 р., млрд грн)

Учасник	Частка на ринку	Сума активів
Банки	91,77%	3,604 трлн
Фінансові компанії	6,59%	258,85 млрд
Страховики	1,49%	58,6 млрд
Кредитні спілки	0,03%	1,3 млрд
Ломбарди	0,12%	4,6 млрд

Джерело: складено автором за даними [41; 42]

Як свідчать дані Таблиці 2.4, банки концентрують 91,77% сукупних активів регульованого фінансового сектору. Частка фінансових компаній становить 6,59% (259 млрд грн), що є значним показником для небанківського сегменту, але

відображає суттєву асиметрію у доступі до ресурсів. Страховики, кредитні спілки та ломбарди разом формують менше 2% активів. Ця диспропорція є фундаментальним конкурентним обмеженням для фінансових компаній: банки мають майже необмежений доступ до дешевого фондування через залучення депозитів населення та корпорацій, тоді як фінансові компанії змушені фінансуватися за рахунок власного капіталу, банківських позик та облігаційних розміщень [43].

Для об'єктивної оцінки конкурентної позиції фінансових компаній відносно основних конкурентів застосовано метод матриці порівняльних характеристик із бальним оцінюванням за шкалою від 1 («відсутня перевага») до 5 («максимальна перевага») за дев'ятьма ключовими критеріями.

Результати таблиці В.2 додатку В виявляють парадоксальну конкурентну конфігурацію: фінансові компанії мають найвищу сукупну оцінку (34/45), обганяючи навіть банки (32/45), хоча традиційно вважаються «слабшим» гравцем ринку. Цей результат пояснюється тим, що порівняльна матриця фіксує адаптивний потенціал фінансових компаній: вони максимально оптимізовані під потреби клієнтів, яких банки не обслуговують або обслуговують недостатньо ефективно. Конкурентна перевага фінансових компаній у швидкості та доступності (оцінки 5/5) виявляється вагомішою за перевагу банків у вартості продукту (3/5 проти 2/5 у фінансових компаній) у контексті реального попиту субстандартних позичальників.

Детальне зіставлення параметрів кредитних продуктів дозволяє конкретизувати, у яких саме вимірах фінансові компанії виграють або програють конкурентам. Ключовим об'єктом аналізу є споживчий кредит - найбільш масовий продукт, де конкурентна боротьба найгостріша.

Таблиця 2.5 унаочнює фундаментальну цінову дилему фінансових компаній: вони пропонують найшвидший, найдоступніший і найменш вимогливий у документальному сенсі продукт - і водночас найдорожчий. Реальна річна процентна ставка у сегменті мікрокредитів фінансових компаній коливається від 100% до 6 000% річних [39], тоді як банківські кредити відповідно до даних Finsee [40] варіюються в діапазоні 65-115% ринку роздрібного споживчого кредитування. Ця цінова прірва є прямим наслідком структурних відмінностей: вища вартість

фондування фінансових компаній; вищий рівень кредитного ризику (клієнти без офіційних доходів); значна операційна вартість малих позик; необхідність покриття витрат на маркетинг і збір заборгованостей [46].

Таблиця 2.5 - Порівняльна характеристика кредитних продуктів фінансових компаній та конкурентів (станом на 2024-2025 рр.)

Параметр продукту	ФК	Банки	Кредитні спілки	Ломбарди
Мінімальна сума, грн	500 - 1 000	5 000 - 10 000	1 000 - 3 000	500 - 2 000
Максимальна сума, грн	До 500 000	До 1 000 000+	До 300 000	До 100 000
Мінімальний строк	1 - 7 днів	1 - 3 місяці	1 місяць	1 - 7 днів
Максимальний строк	До 5 років	До 30 років (іпотека)	До 5 років	До 12 місяців
РРРС (реальна річна відсоткова ставка)	100 - 6 000%	30 - 115%	20 - 60%	200 - 400%
Застава / поручитель	Не потрібна (б/застав.)	Часто потрібна	Часто потрібна	Обов'язкова (заклад)
Документи	Паспорт + ІПН	Повний пакет	Членський статус	Паспорт + майно
Час розгляду	1 - 15 хв (онлайн)	1 - 5 днів	1 - 3 дні	1 - 30 хв
Відмова при поганій кред. іст.	Рідко відмовляють	Часта відмова	Середня відмова	Рідко (є застава)

Зелений - конкурентна перевага параметра; червоний - конкурентна слабкість.

Джерело: оцінювання проведено за даними [44-45].

Закон №3498-IX [47] спробував обмежити надмірні ставки, однак, реальні кредитні ставки мікро фінансових організацій в кредитних угодах залишаються у межах 3 000-6 000% річних. Це свідчить про те, що цінова реформа не досягла очікуваного ефекту з огляду на структурні обмеження ринку. Разом із тим середній розмір мікрокредиту у 2024 р. зріс майже в 1,4 рази - до 6,8 тис. грн (порівняно з 2023 р.), а частка онлайн-договорів сягнула 98% [39].

Таблиця 2.6 демонструє стійку структурну закономірність: фінансові компанії забезпечують приблизно 27-31% нових кредитів фізичним особам попри значно меншу частку в активах. Особливо показовим є 2022 рік: попри обвал кількості договорів (-84,8% у II кв.), частка фінансових компаній у обсягах кредитування знизилася помірно - з 31% до 22%, - тоді як абсолютне скорочення банківського роздрібного кредитування було пропорційним. Це підтверджує: в умовах кризи фінансові компанії скорочують операції менш радикально у питомому вимірі, зберігаючи доступ для клієнтів, яким банки відмовили [48].

Таблиця 2.6 - Нові кредити фізичним особам: фінансові компанії vs банки, 2021-2024 рр. (млрд грн)

Учасник	Частка	Сума
ФК - 2021	31%	47,1 млрд
Банки - 2021	69%	104,3 млрд
ФК - 2022	22%	20,6 млрд
Банки - 2022	78%	73,1 млрд
ФК - 2023	28%	36,8 млрд
Банки - 2023	72%	94,2 млрд
ФК - 2024	27%	38,0 млрд
Банки - 2024	73%	102,1 млрд

Джерело: оцінювання проведено за даними [44-45].

Комплексна оцінка конкурентної позиції фінансових компаній потребує систематизації виявлених сильних та слабких сторін, а також ринкових можливостей і загроз у форматі SWOT-матриці у додатку В таблиця В.3. Це дозволяє сформувати стратегічний знімок сектору.

Аналіз SWOT-матриці виявляє кілька принципових стратегічних інсайтів. По-перше, ключова сила фінансових компаній - технологічна - є одночасно і джерелом їх конкурентних загроз: саме fintech-стартапи та нео-банки (monobank, sportbank) активно копіюють модель цифрового мікрокредитування, нівелюючи технологічну унікальність фінансових компаній. По-друге, висока вартість продукту є єдиним, але критично важливим слабким місцем: якщо регуляторна реформа суттєво обмежить ринок роздрібного споживчого кредитування (що обговорюється НБУ), ринок може зазнати структурного колапсу - подібно до польської реформи 2016 р., коли кількість мікро фінансових організації скоротилася на 60% за два роки. По-третє, зовнішня можливість - програми державної підтримки - вже реалізується: компанія «Укрфінжитло» (державна) заробила понад половину прибутку всього сектору фінансових компаній за 9 міс. 2024 р. [50], що свідчить про асиметричне розподілення держпільг.

Відповідно до класичної типології стратегій М. Портера, фінансові компанії в Україні реалізують три принципово різні конкурентні позиції залежно від цільового сегменту та масштабу операцій.

Таблиця 2.7 - Стратегічне позиціонування фінансових компаній за М. Портером

Стратегія (за М. Портером)	Конкурентна перевага - низькі витрати	Конкурентна перевага - диференціація
Широкий ринок	Лідерство за витратами (масовий МФО-сегмент): стратегія масштабу, автоматизація скорингу, мінімальні операційні витрати. Приклад: IBox, CreditPlus.	Диференціація (широкий ринок ФО+ЮО): комбінація кредит+лізинг+факторинг, цифровий досвід, брендинг. Приклад: Укрфінжитло, великі ФК з диверсифікованим портфелем.
Вузька ніша	Фокусування на витратах (нішевий сегмент): аграрне мікрокредитування, позики переселенцям, пільгові програми з держзабезпеченням.	Фокусована диференціація: агролізинг, іпотечні фінкомпанії (єОселя), BNPL-оператори, факторинг для конкретних галузей (e-commerce, логістика).

Джерело: систематизовано автором [50-51].

Стратегія масового мікрокредитора з мінімізацією витрат є домінуючою серед фінансових компаній: автоматизований AI-скоринг, стандартизована продуктова лінійка та повністю дистанційний канал залучення клієнтів забезпечують вартість обслуговування однієї позики на рівні 50-150 грн. Це дозволяє виходити «в плюс» навіть при збитковості окремих клієнтів за рахунок великого обсягу. Стратегія диференціації реалізується великими диверсифікованими фінансовими компаніями, що поєднують кредити, лізинг, факторинг та гарантії - з вищою середньою сумою угоди та нижчою відносною вартістю. Фокусована стратегія характерна для агро-лізингових і агро-кредитних фінансових компаній, що спеціалізуються на конкретних клієнтських сегментах із нижчим ризиком та системними держпідтримками.

Аналіз п'яти конкурентних сил Портера у сегменті фінансових компаній фіксує подвійний тиск: зверху - від банків та нео-банків, знизу - від ломбардів і P2P-платформ, з боку субститутів - від BNPL-сервісів та кредитних лімітів e-commerce. Найбільш тривожним є зростання переговорної сили постачальників капіталу - банків-кредиторів та власників фінансових компаній, - що робить фондування найбільш уразливою ланкою бізнес-моделі (Додаток В, Таблиця В.4).

Здійснений аналіз конкурентної стратегії фінансових компаній на ключових сегментах фінансового ринку України дозволяє сформулювати комплекс аналітичних висновків, які

Отже, фінансові компанії займають системно визначену «нішу доступності»: вони обслуговують клієнтів, для яких банківська послуга недоступна через

недостатність доходу, кредитної історії або паперової документації. Ця ніша є структурно стійкою, оскільки банки не матимуть економічної мотивації виходити у субстандартний сегмент доти, доки вартість обслуговування таких клієнтів перевищує ризик-скоригований дохід. Натомість фінансові компанії через автоматизацію скорингу та масштабне оцифрування знизили цю вартість до прийняттого рівня.

Технологічна диференціація є єдиною стійкою конкурентною перевагою фінансових компаній, яка не може бути швидко скопійована банками. Частка онлайн-договорів у 98% та середній час прийняття рішення 1-15 хвилин формують продуктові характеристики, відтворити які у банківській інфраструктурі з множиною регуляторних вимог технічно складно та економічно недоцільно у короткостроковому горизонті. Проте нео-банки (monobank, Sportbank) успішно копіюють цю модель із нижчою вартістю фондування через доступ до депозитів - і саме вони є найнебезпечнішим конкурентом наступного десятиліття.

Цінова вразливість є системним структурним ризиком. Реальна річна ставка 300-6 000% є наслідком не стільки «жадібності» МФО, скільки об'єктивних параметрів: малі суми, короткі строки, висока частка дефолтів (30%+), відсутність застави. Будь-яке адміністративне обмеження ставок без одночасного вирішення проблеми фондування призведе до виходу частини фінансових компаній з ринку та зменшення доступності кредиту для вразливих груп населення - що є небажаним соціальним наслідком. Регуляторна реформа має бути поступовою та доповненою механізмами дешевого рефінансування фінансовими компаніями.

Матриця підтверджує: сукупна ефективність фінансових компаній (34/45 балів) перевищує показники банків (32/45), кредитних спілок (28/45) та ломбардів (26/45) - але за рахунок нішевих переваг, а не системного охоплення ринку. Перехід до другого ешелону - системної диверсифікації продуктів і масштабування - можливий лише за умови вирішення проблеми доступного фондування. Програми державних гарантій, участь у рефінансуванні НБУ або розвиток інструментів сек'юритизації портфелів фінансових компаній можуть стати ключовими каталізаторами цього переходу.

Аналіз п'яти сил Портера засвідчує: найбільш вразливою позицією фінансових компаній є залежність від постачальників капіталу (висока сила) та загроза субститутів (висока). Для нейтралізації цих сил фінансові компанії мають рухатися у напрямку диверсифікації джерел фінансування (залучення іноземних портфельних інвесторів, розміщення облігацій на вторинному ринку) та продуктової диференціації (розвиток BNPL, агрострахування, co-branded products з рітейлерами). Держпрограми кредитування (5-7-9%, «Оселя») створюють унікальне вікно можливостей для зростання фінансових компаній у менш ризиковому та краще забезпеченому сегменті, зменшуючи структурну залежність від мікрокредитного ядра. Таким чином, конкурентна позиція фінансових компаній України є асиметрично сильною у вузьких нішах (мікрокредитування, цифровий канал, доступність) та структурно слабкою у системних вимірах (вартість ресурсів, масштаб, репутаційна складова). Долання цієї асиметрії є головним стратегічним завданням сектору на горизонті 2025-2030 рр. у контексті повоєнного відновлення та прогнозованої інтеграції України до фінансового ринку ЄС.

2.3 Роль послуг та операцій фінансових компаній для формування фінансової інклюзії в Україні

Фінансова інклюзія є однією з ключових категорій сучасної фінансово-економічної науки, що набула особливої ваги після включення до Цілей сталого розвитку ООН (ЦСР 1, 8, 10) та охоплення Програмою G20 з фінансової доступності. У науковій літературі вона трактується як багатовимірний процес залучення всіх верств населення до формальних фінансових відносин, що включає три взаємопов'язані виміри: охоплення, використання та якість фінансових послуг.

Класичне визначення Світового банку [52] підкреслює, що інклюзія стосується не лише технічного доступу до рахунку чи кредиту, а й реальної корисності та прийнятності ціни послуг. Наукові розробки [53] деталізують цю концепцію стосовно українських реалій, виокремлюючи цифровий вимір (digital financial inclusion) як критичний для України, де рівень цифровізації фінансового

сектору залишається нижчим за середньоєвропейський. Важливим аналітичним внеском є зв'язок [55], фінансової інклюзії з досягненням ЦСР в умовах повоєнного відновлення - що прямо релевантне для України 2022-2025 рр.

Зведена систематизація наукових підходів (таблиця Г.1, Додаток Г) дозволяє встановити консенсусне поле та виявити специфічний акцент кожної концепції.

Синтез наведених визначень дозволяє виокремити інваріантне ядро концепції: цінова доступність, географічна досяжність, мінімальний документальний поріг, цифрова доступність та якість обслуговування. Ці п'ять параметрів формують аналітичну рамку для оцінки внеску фінансових компаній у процес фінансової інклюзії в Україні.

Рівень фінансової інклюзії в Україні є неоднорідним: окремі показники наближаються до рівня країн із середнім доходом ЄС, тоді як інші залишаються суттєво нижчими. Базою для порівняльного аналізу слугує Global Findex Database 2021 [52], єдина глобальна база попитового типу, що дозволяє міжкрайнові зіставлення за стандартизованою методологією. З одного боку, охоплення рахунками становить 80% дорослих (95% у ЄС), що пояснюється масовим використанням платіжних карток і рахунків у системах ПриватБанк/monobank. З іншого боку, кредитна інклюзія залишається глибоко дефіцитною: лише 18% дорослих зверталися до формальних установ за кредитом (48% у ЄС), а заощадження в офіційних установах - 22% проти 58%. Саме цей кредитний розрив є ключовим ринковим простором для фінансових компаній: вони заповнюють нішу між банківською відмовою та неформальним кредитуванням [55].

Рівень фінансової грамотності залишається нижчим за рекомендований ОЕСР: за результатами дослідження 2021 р. середній показник склав 12,3 з 21 балу (базовий поріг ОЕСР - 14 балів) [58]. Це зумовлює не лише проблему розуміння складних продуктів, але й уразливість щодо зловживань з боку агресивних кредиторів, актуалізуючи регуляторні завдання у сфері захисту споживачів.

Науковий консенсус виділяє чотири типи бар'єрів, що перешкоджають фінансовій інклюзії: цінові, документальні, географічні та інформаційно-поведінкові

[55]. Таблиця Г.2 додатку Г аналізує кожен з них у контексті ринку України та оцінює роль фінансових компаній у їх подоланні.

Аналіз таблиці Г.2 додатку Г виявляє, що фінансові компанії є найбільш ефективним інститутом подолання документального та географічного бар'єрів - двох найбільш значущих для українських вразливих груп. Водночас ціновий бар'єр вони парадоксально посилюють у довгостроковому вимірі: хоча поріг входу є низьким (нульова перша комісія), реальна вартість кредиту для постійних клієнтів є руйнівно високою. Це формує модель «вхідної інклюзії» - ФК включають людей у формальну фінансову систему, але не завжди на умовах, що сприяють їхньому добробуту [64].

Особливою категорією є внутрішньо переміщені особи (ВПО), кількість яких у 2024 р. перевищила 5 млн осіб [61]. Для цієї групи банківський доступ є ускладненим через відсутність постійної реєстрації та втрату документів. Фінансові компанії, що вимагають лише паспорт і ПІН, стали *de facto* основним джерелом формального кредиту для ВПО в перший рік переселення. Частка ВПО серед нових клієнтів фінансових компаній у 2022-2023 рр. досягала 12-15% [62-64].

Класичні роботи [65] стверджували, що мікрокредит є потужним інструментом боротьби з бідністю. Однак пізніші емпіричні дослідження показали, що ефект залежить від ціни продукту: інклюзія за надвисоких ставок може поглиблювати бідність [55]. Таблиця 2.8 систематизує цей дисбаланс для українських фінансових компаній. Ключовим висновком є те, що фінансові компанії реалізують одночасно дві суперечливі функції: інклюзивну (розширення охоплення вразливих категорій) та ексклюзогенну (поглиблення боргового тягаря). Рівноважна оцінка залежить від якості регулювання: у країнах з ефективним обмеженням ставок (Польща, Литва, Чехія після 2016-2019 рр.) фінансові компанії демонструють переважно позитивний інклюзивний ефект. В Україні регулятивна реформа ще не завершена - що зумовлює змішаний баланс наслідків.

Особливу увагу заслуговує феномен «боргової пастки» (*debt trap*): 30% клієнтів фінансових компаній мікро фінансових організацій пролонгують кредит більше ніж 3 рази без погашення основного боргу. При середній ставці 3 000% РРРС така

пролонгація призводить до зростання початкової суми боргу у 3-5 разів. Це потребує системного регуляторного втручання - обмеження кількості пролонгацій або заборони нарахування відсотків після першого прострочення, що частково передбачено Законом №3498-IX.

Таблиця 2.8 - Збалансована оцінка інклюзивного внеску та соціальних ризиків фінансових компаній

ІНКЛЮЗИВНИЙ ВНЕСОК (+)	ІНКЛЮЗИВНІ РИЗИКИ (-)
→ Доступ до кредиту для 2,3 млн ФО, відхилені банками (2024 р.) → Географічне охоплення: 98% онлайн, включно з деокупованими територіями → Гендерна включеність: 53% жінок-позичальників (більше, ніж у банках 42%) → Охоплення ВПО: 14% нових клієнтів - переміщені особи без реєстрації → "Перший кредит": формування кредит. іст. для 46% позичальників → Мікрокредит для ФОП та мікробізнесу (123 тис. договорів у 2024 р.) → Цифрова адаптація: освоєння мобільних фінансових сервісів через МФО-застосунки	→ Надмірне боргове навантаження: 18% клієнтів мають 3+ активних кредити → Хижацьке кредитування: РРРС 300-6 000% формально легальні, соціально руйнівні → "Боргова пастка": пролонгація до 5-7 разів без погашення тіла боргу → Цифровий розрив: 22% потенційних клієнтів не мають або не вміють користуватись смартфоном → Дискримінація за доходами: найбідніші клієнти платять найвищу ставку → Нецільове використання: 30% позик витрачаються на погашення інших кредитів → Ризик приватності: AI-скоринг збирає поведінкові дані без повного розуміння клієнта

Джерело: складено автором на основі [39; 50; 55; 56; 57; 60;]

Для комплексного вимірювання інклюзивного внеску ФК автором запропоновано Зведений індекс включеності (ЗІВ) - композитний показник із чотирьох вимірів (доступ, використання, якість, вплив) із диференційованими вагами, адаптованими з підходу GPFI [57]. Кожен субіндикатор нормалізовано за шкалою 0-10. Таблиця Г.3 додатку Г містить розрахунок ЗІВ за 2020-2024 рр.

Розрахований ЗІВ демонструє характерну динаміку: зростання з 5,4 (2020) до 6,1 у 2021 р. (передвоєнний пік), різке падіння до 3,2 у 2022 р. (воєнний шок) та відновлення до 6,8 у 2024 р. - рекордного значення. За критеріями GPFI: ЗІВ ≥ 7 - «системна інклюзія»; 5-7 - «помірна»; нижче 5 - «обмежена». Рівень 6,8 свідчить, що ФК впритул наближаються до системної інклюзії, але не досягли її - передусім через низьку якість (вимір III), пов'язану з надвисокою вартістю кредиту. Це підкреслює пріоритетність регуляторних змін для якісного переходу на наступний рівень [56; 57]. На основі проведеного аналізу сформовано систему заходів,

спрямованих на посилення позитивного та мінімізацію негативного інклюзивного впливу фінансових компаній. Таблиця 2.9 містить конкретні рекомендації у прив'язці до виявлених викликів.

Таблиця 2.9 - Рекомендації щодо посилення інклюзивної ролі фінансових компаній України

Виклик	Ціль	Рекомендований захід	Відповідальний
Надвисока вартість кредиту ФК	Захист споживача	Поступове обмеження РРРС (400% → 200% до 2027 р.) з паралельним механізмом рефінансування ФК через НБУ та виключенням МФО з обмежень при дотриманні соціальних КПЕ	НБУ, ВРУ
Виключеність ВПО (5 млн осіб)	Соціальна інклюзія	Держгарантія кредитів ФК для ВПО до 50 тис. грн (модель KfW/СЕВ IDP [8]) з пільговою ставкою 80-100% РРРС замість ринкових 300-6 000%	Мінсоц, НБУ, ЄБРР
Надмірна заборгованість	Фін. стабільність	Обов'язкова верифікація боргового навантаження через БКІ перед видачею позики; ліміт - не більше 3 активних кредитів ФК одночасно на позичальника	НБУ
Цифровий розрив	Доступність	Програми цифрової грамотності у партнерстві ФК та громад; пілот «телефон + рахунок + перший кредит 0%» для ВПО та пенсіонерів	МОН, МЦТ, ФК
Слабке кредитування ФОП	Інкл. зростання	Спрощений режим ФК для кредитів ФОП до 500 тис. грн; підключення до держгарантій програми 5-7-9%; зниження порогу капіталу для ФК-кредиторів МСБ	КМУ, НБУ

Джерело: розроблено автором за [56; 57];

Пріоритетним є поступове обмеження ставок у поєднанні з механізмом рефінансування ФК через НБУ. Без доступного фондування адміністративне обмеження ставок призведе до виходу ФК з ринку та зменшення реальної інклюзії - що підтверджується польським досвідом реформи 2016 р. Натомість поєднання «доступне фондування + граничний РРРС + обов'язкове кредитне бюро» є системно ефективною моделлю, успішно апробованою в Чехії та Латвії.

Проведений аналіз ролі фінансових компаній у формуванні фінансової інклюзії в Україні дозволяє сформулювати наступні висновки.

Фінансові компанії є структурно важливими провайдерами фінансової інклюзії, обслуговуючи більше 2,3 млн осіб (2024 р.) із числа відхилених банківських клієнтів. Їхня ключова перевага - подолання документального та географічного бар'єрів: мінімальний пакет документів і 98% онлайн-договорів відкривають доступ для ВПО, мешканців малих міст і людей із неформальними доходами [57].

Запроваджений Зведений індекс включеності (ЗІВ) ФК зріс з 5,4 (2020) до 6,8 (2024), відображаючи відновлення після воєнного шоку (ЗІВ = 3,2 у 2022 р.). Незважаючи на прогрес, системна інклюзія ($\text{ЗІВ} \geq 7$) не досягнута - передусім через слабкий вимір якості, зумовлений надвисокою вартістю кредиту. Гендерний та регіональний виміри демонструють позитивну динаміку: частка жінок серед позичальників ФК (53%) вища, ніж у банківській роздрібній системі (42%), а частка клієнтів із малих міст зросла до 38%. Це підтверджує компенсаторну роль фінансових компаній у сегментах ринку, недостатньо охоплених банківськими послугами [56]. Інклюзивний вплив ФК є амбівалентним: поряд із позитивним ефектом «першого кредиту» та формуванням кредитної історії для 46% позичальників існують системні ризики - надмірна заборгованість, пролонгаційна «боргова пастка», нецільове використання. Баланс ефектів визначається якістю регулювання та рівнем фінансової грамотності позичальників [57].

Воєнний контекст 2022-2025 рр. суттєво змінив структуру попиту: поява ВПО (5 млн осіб) та руйнування банківської інфраструктури посилили роль фінансових компаній як провайдерів «кризової» фінансової інклюзії. Ця роль є унікальною і не може бути замінена банками у короткостроковій перспективі.

Подальше підвищення якості інклюзивного внеску фінансових компаній потребує: поступового обмеження РРРС, доступного рефінансування, обов'язкової інтеграції з БКІ, держгарантій для ВПО та ФОП, масштабних програм цифрової фінансової грамотності. Реалізація цих заходів в рамках «двостороннього регулювання» дозволить максимізувати інклюзивний потенціал фінансових компаній та одночасно захистити вразливих позичальників від хижацьких практик.

Таким чином, фінансові компанії відіграють незамінну, хоча й суперечливу роль у формуванні фінансової інклюзії в Україні. Їхній інклюзивний потенціал є реальним, кількісно підтвердженим, але не повністю реалізованим через цінові диспропорції та регуляторні прогалини. Розширення та якісне вдосконалення цього потенціалу є стратегічним завданням фінансової політики в умовах повоєнного відновлення та євроінтеграційних прагнень України.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВИХ КОМПАНІЙ В УКРАЇНІ

3.1 Ідентифікація ключових проблем у діяльності фінансових компаній

Для системної оцінки критичності кожної із виявлених проблем застосовано авторську бальну шкалу (0-10), що враховує три параметри: масштаб охоплення (кількість ФК та клієнтів, яких стосується проблема), глибину впливу (ступінь погіршення ключових фінансових метрик) та часовий характер (структурна vs. циклічна проблема). Рисунок Д.1 додатку Д відображає результати цього оцінювання.

Таблиця Д.1 засвідчує, що жоден кластер проблем не є «незначним» - мінімальне значення шкали (5,8) вказує на підвищений рівень. Три проблеми перевищують критичне значення 8,0: NPL-ризик (9,2), обмеженість фондування (8,7) та регуляторне навантаження (8,1). Саме ці кластери формують стратегічний порядок денний для розвитку сектору фінансових компаній на горизонті 2025-2030 рр. Загальна структура проблем систематизована в таблиці Д.2 додатку Д.

Кредитний ризик є структурною домінантою бізнес-моделі фінансових компаній. За даними НБУ, частка непрацюючих кредитів у портфелі фінансових компаній коливається в діапазоні 60-70%, що в 1,7-2,0 рази перевищує аналогічний показник для банківського сектору (34% у 2024 р.). Forbes (2023) [65] цитує позицію НБУ: «рівень проблемного портфеля 60-70% є нормою для МФО» - що свідчить про системний, а не випадковий характер проблеми.

Причинна структура надвисокого NPL є багаторівневою. По-перше, цільова аудиторія ФК - субстандартні позичальники (з відсутньою або негативною кредитною історією, нестабільними доходами), яких банки відмовляються обслуговувати. По-друге, відсутність застави у 90%+ договорів унеможливорює примусове стягнення та підвищує рівень «стратегічних дефолтів». По-третє, феномен «кредитної каруселі» - отримання нових позик для погашення попередніх

- формує спіраль заборгованості, описану НБУ: «чим більше проблемної заборгованості, тим дорожчими стають нові кредити».

Таблиця Д.3 додатку Д фіксує суперечливу тенденцію: незважаючи на поступове зниження NPL (з 70% у 2022 р. до 60% у 2024 р.), абсолютна якість портфеля залишається критично низькою. Зростання коефіцієнта достатності капіталу до 34,1% є форсованим - переважно внаслідок регуляторного тиску НБУ щодо капіталізації, а не органічного покращення якості кредитного портфеля. ROA вийшла в позитивну зону (4,4% у 2024 р.), що є позитивним сигналом, однак прибутковість досягається через надвисокі ставки, а не через контроль ризиків - що є нестійкою бізнес-моделлю в умовах регуляторного тиску на ціноутворення.

Окремою проблемою є практика пролонгації кредитів: 30% договорів пролонгуються без погашення основної суми боргу. За умови середньої ставки 700-3 000% РРРС це означає зростання реального боргу у 2-8 разів за один рік. Цей феномен, описаний у науковій літературі як «debt trap» [64], є одночасно операційним ризиком ФК (вищий ймовірний збиток) і соціальним ризиком (руйнування добробуту позичальника). Законодавче обмеження кількості пролонгацій до 3 разів (передбачене у Законі №3498-IX) є правильним кроком, однак механізм його контролю залишається недостатнім.

Фундаментальним обмеженням фінансових компаній у порівнянні з банками є відсутність доступу до роздрібних депозитів - найдешевшого та найстабільнішого джерела пасивів. Цей структурний дефіцит зумовлює вищу середню вартість фондування, що безпосередньо транслюється у вищу кредитну ставку для позичальника.

При відсутності найдешевших джерел (депозити та рефінансування НБУ), фінансові компанії змушені фінансуватися переважно за рахунок дорогого банківського боргу (18-28%) та власного капіталу. Це означає, що мінімальна рентабельна кредитна ставка фінансових компаній є структурно вищою за банківську на 10-20 процентних пунктів ще до врахування операційних витрат і ризик-премії.

Інструменти диверсифікації фондування залишаються нерозвиненими: ринок облігацій фінансових компаній є вузьким (8% пасивів), вторинного ринку

секьюритизації кредитних портфелів фінансових компаній фактично не існує, а доступ до міжнародного боргового ринку є обмеженим через воєнні ризики та рейтингові обмеження. Кравчук Н. та Луцишин О. [68] зазначають, що «відсутність диверсифікованих механізмів рефінансування небанківських фінансових установ є критичним структурним ризиком для фінансового ринку України».

Прийняття Закону «Про фінансові послуги та фінансові компанії» ознаменувало початок нового регуляторного циклу для небанківського сектору. Аналіз РwC [66] зафіксував: перехід від ліберального режиму НБФУ до жорсткого пруденційного нагляду НБУ є найбільшим регуляторним шоком за всю історію фінансових компаній в Україні.

Таблиця Д.4 долатку Д демонструє, що регуляторний портфель фінансових компаній є комплексним і різнорідним: поряд із вимогами, що мають однозначний захисний характер (BankID/AML, передача даних до БКІ), існують регуляторні заходи, які за умов відсутності компенсаційних механізмів погіршують конкурентоспроможність фінансових компаній щодо нерегульованих фінтех-учасників (BNPL-оператори, P2P-платформи). Особливо гострою є проблема обмеження денної ставки 1%/день: формально виконавши цю вимогу, частина ФК перейшла до нарахування комісій поза відсотком - що НБУ класифікував як недобросовісну практику [65].

Вимоги до корпоративного управління (аналогічні банківським) з збільшують операційні витрати малих і середніх фінансових компаній на 15-25%. Для компаній з активами менше 50 млн грн це фактично означає регуляторну елімінацію - вихід з ринку без можливості самоокупності. Саме цим пояснюється прискорена консолідація: кількість ФК скоротилась із 1 040 (2020 р.) до 418 (III кв. 2025 р.) - більше ніж на 59%, причому темп скорочення прискорився з 2023 р. після посилення регулювання.

Структурна консолідація ринку є одночасно наслідком регуляторного тиску та ринкових механізмів конкуренції. Скорочення кількості ФК на 59,8% за 5,5 років суттєво змінило конкурентну динаміку: ринок концентрується навколо 10-15 великих операторів, тоді як сотні дрібних компаній або ліквідуються, або переходять

до суміжних видів діяльності. Борисюк та ін. [68] констатують, що олігополізація небанківського сектору несе ризики зниження конкуренції та погіршення умов для кінцевого споживача.

Воєнні ризики формують специфічний тип проблем, відсутніх у мирній практиці. Понад 600 громад мають обмежений доступ до фінансової інфраструктури [61]. Фізичне руйнування або окупація майна позичальників унеможлиблює стягнення застави там, де вона існує. Міграційні втрати (5+ млн емігрантів) скорочують базу платоспроможних позичальників. Кравчук Н. та Луцишин О. [69] оцінюють воєнні ризики як один із ключових чинників погіршення якості кредитного портфеля небанківських установ у 2022-2023 рр.

Ідентифіковані проблеми не є ізольованими: вони взаємопов'язані та мультиплікують один одного. Матриця впливу (таблиця 3.1) дозволяє оцінити рівень впливу кожної проблеми на п'ять ключових сфер діяльності фінансових компаній.

Таблиця 3.1. - Матриця впливу ключових проблем фінансових компаній на основні сфери діяльності

Проблема / кластер	Прибутковість	Фін. стійкість	Конкурентність	Соц. вплив	Регуляторний ризик
1. NPL та кредитний ризик	+++	+++	++	++	+
2. Обмеженість фондування	+++	++	+++	-	+
3. Регуляторне навантаження	++	+	++	+	+++
4. Ліміт ставок (1%/день)	+++	++	++	+-	++
5. Консолідація (-60% ФК)	+	+-	+++	++	+
6. Репутаційний ризик	+	+-	++	+++	++
7. Кіберризики	++	++	+	+	++
8. Воєнні ризики	++	++	++	+++	+
Умовні позначення:	+++ Критичний	++ Значний	+	+- Незначний	- Не впливає

Джерело: складено автором.

Таблиця 3.1 виявляє системний характер проблем: п'ять із восьми проблем мають критичний вплив одночасно на дві або більше сфери діяльності. Особливо небезпечним є взаємопідсилення NPL-ризиків та обмеженості фондування: надвисокий NPL підвищує вартість залученого капіталу (кредитори закладають ризик-премію), що в свою чергу змушує фінансові компанії підвищувати ставки для позичальників - поглиблюючи NPL-спіраль. Цей механізм, описаний як «кредитна спіраль», є центральним структурним ризиком для сталості сектору фінансових компаній.

Для структуризації прогнозного аналізу наслідків ідентифікованих проблем застосовано метод сценарного планування - чотири альтернативні сценарії залежно від характеру регуляторних реакцій та ринкових умов.

Таблиця 3.2 - Сценарний аналіз розвитку сектору фінансових компаній України (2025-2027 рр.)

Сценарій	Ймовірність (2026-2027)	Прогнозовані наслідки для сектору ФК
Сценарій А: Жорстке регулювання (PPPC $\leq$ 200%, жорсткий КУС, підвищений капітал без компенсаційних механізмів)	Середня (25%)	Вихід 30-40% ФК з ринку. Частина клієнтів переходить до нелегального кредитування. Зниження інклюзії. Посилення олігополії (5-10 великих ФК + держустанови).
Сценарій В: Збалансоване регулювання (поступове зниження РРРС + рефінансування НБУ + соціальні КПЕ)	Оптимальна (45%)	Збереження 300-350 ФК. Зниження РРРС до 300-400% до 2027 р. Зростання інклюзії до ЗІВ $\geq$ 7. Залучення ЄБРР/ІФС до фондування ФК.
Сценарій С: М'яке регулювання (збереження поточного режиму без суттєвих змін)	Низька (20%)	Збереження структурних проблем. Ринковий тиск (нео-банки, BNPL) поступово витісняє класичні МФО. Інклюзія стагнує. Регуляторна невизначеність зберігається.
Сценарій D: Форс-мажорна дестабілізація (ескалація конфлікту, ліквідація ринку НБФУ)	Низька (10%)	Критичне скорочення сектору (< 100 ФК). Масовий вихід іноземних власників. Виникнення «сірого» ринку мікрокредитування. Ускладнення реінтеграції в ЄС-регуляторику.

Джерело: розроблено автором

Найбільш бажаним і одночасно реалістичним є Сценарій В (ймовірність 45%) - збалансоване регулювання з одночасним розвитком механізмів підтримки. Цей сценарій відповідає рекомендаціям Звіту МВФ щодо пропорційного регулювання

небанківського сектору та узгоджується з євроінтеграційним курсом України, що вимагає наближення до стандартів ЄС без руйнування існуючої ринкової інфраструктури [67].

Систематична ідентифікація ключових проблем у діяльності фінансових компаній дозволяє сформулювати шість аналітичних висновків, які визначають стратегічний порядок денний для розвитку сектору.

Найкритичнішою проблемою є надвисокий рівень NPL (60-70%), що є структурним, а не циклічним явищем - наслідком роботи з субстандартними позичальниками без застави. Вирішення цієї проблеми потребує не адміністративного тиску, а системних ринкових заходів: обов'язкового кредитного бюро (вже реалізується), розвитку AI-скорингу, поступового підвищення вимог до підтвердження доходу.

Структурне обмеження фондування (відсутність депозитів та рефінансування НБУ) є фундаментальним джерелом цінової нерівності між фінансовими компаніями та банками. Нейтралізація цього обмеження через механізми рефінансування НБУ або розвиток ринку секьюритизованих портфелів ФК дозволила б знизити вартість кредиту для позичальника на 15-25 в.п. без адміністративного обмеження ставок [69].

Регуляторний шок 2023-2024 рр. є реальним і суттєвим, однак не всі його складові однозначно негативні: вимоги до BankID, кредитних бюро та резервування підвищують системну безпеку. Проблемою є відсутність диференційованого (пропорційного) регулювання для малих ФК, яке застосовується в ЄС (зокрема у Регламенті CRR II, ст. 501-а) та дозволяє зменшити витрати на комплаєнс для установ із обмеженим системним значенням.

Консолідація ринку є двоїстим явищем: з одного боку, виживають сильніші й більш ризик-стійкі гравці, що підвищує стабільність сектору; з іншого - скорочення кількості ФК ставить під загрозу фінансову інклюзію для нішевих сегментів (регіональні ринки, специфічні соціальні групи). Баланс між ринковою консолідацією та інклюзивним охопленням є ключовим регуляторним завданням [68].

Воєнні ризики формують специфічний проблемний вимір, невластивий мирним ринкам, - руйнування майна позичальників, міграційне скорочення бази, географічна концентрація збитків. Їх нейтралізація потребує не ринкових, а державно-гарантійних механізмів - аналогічних програмам KfW у Німеччині або EIB War Recovery Fund у ЄС [69].

Матриця впливу засвідчує взаємозалежність проблем: точкові рішення (наприклад, обмеження ставок без рефінансування або посилення КҮС без спрощення бізнес-процесів) здатні погіршити ситуацію через механізм непередбачуваних наслідків. Це актуалізує потребу у системній стратегії розвитку фінансових компаній - скоординованій між НБУ, Міністерством фінансів, КМУ та галузевими асоціаціями.

3.2 Концептуальні підходи до вдосконалення діяльності фінансових компаній в Україні

На початку 2026 року сектор фінансових компаній України перебуває у якісно новому регуляторному та операційному середовищі порівняно із 2022-2023 рр. Ряд концептуальних заходів, які ще рік тому мали статус перспективних, вже реалізовані або перебувають на завершальному етапі. Зокрема, з 1 квітня 2025 р. фінансові компанії перейшли до щомісячного подання регуляторних балансів, а з 1 липня 2025 р. - до повної щомісячної звітності. З 1 вересня 2025 р. набула чинності постанова НБУ про обмеження нефінансової діяльності ($\leq 20\%$ доходів), а відповідні обмеження для фінансових компаній запрацювали з 1 січня 2026 р. [70]. Кількість ФК-порушників пруденційних нормативів скоротилась із 32 до 7 вже за перший квартал 2025 р.

Ця активна регуляторна динаміка вимагає переосмислення концептуальних підходів у прив'язці до вже досягнутих результатів. Автори [48] наголошують: «ефективний розвиток небанківських фінансових установ передбачає не лише захист позичальників, але й системний підхід до регулювання всіх аспектів їхнього функціонування». Інші [69] підкреслюють обов'язковість воєнно-стійкісного виміру

будь-якої реформи. Таблиця Е.1 додатку Е систематизує шість концептуальних підходів у форматі «ідея → стан реалізації станом на початок 2026 р.».

Аналіз таблиці Е.1 свідчить: найбільший практичний прогрес досягнутий у регуляторно-пропорційному та цифровому вимірах, тоді як фондовий та екосистемний підходи залишаються переважно перспективними. Шість підходів утворюють тривимірну концептуальну модель реформи, наочно представлену на рисунку Е.1 додатку Е.

Станом на початок 2026 р. НБУ здійснив три значущі регуляторні кроки щодо фінансових компаній. По-перше, запроваджено ліміт нефінансових доходів $\leq 20\%$ від загальних - постанова набула чинності з 1 вересня 2025 р., обмеження для ФК - з 1 січня 2026 р.. По-друге, оновлено підхід до авторизації НБФУ для виключення впливу держави-агресора. По-третє, запроваджено щомісячну звітність - перехід від квартального до місячного моніторингу підвищує оперативність нагляду.

Водночас ключовий елемент пропорційного підходу - диференційована (трирівнева) ліцензія фінансовим компаніям - ще не реалізований. Поточна система встановлює практично однакові вимоги для фінансових компаній з активами 5 млн грн і 5 млрд грн, що є структурно неефективним. [66] фіксує: витрати на корпоративне управління поглинають 15-25% операційного бюджету малих фінансових компаній, роблячи їх неконкурентоспроможними. Таблиця 3.3 пропонує авторську концепцію трирівневої системи.

Таблиця 3.3 - Концепція трирівневої ліцензійної системи фінансових компаній України

Рівень	Критерій	Мін. капітал	Вимоги до управління	Дозволені операції
РІВЕНЬ I МікроФК	Активи < 50 млн грн; кредити виключно ФО та ФОП; строки до 90 днів	3 млн грн (поточний мінімум НБУ)	Спрощений: 1 відповідальна особа; аутсорсинг аудиту; 6 форм звітності; без наглядової ради	Мікrokредити до 100 тис. грн; BNPL; платіжний агент
РІВЕНЬ II Стандартна ФК	Активи 50-500 млн грн; кредити ФО + ЮО; різні строки	7 млн грн (з 2025- 2026 рр.)	Стандартний: наглядова рада ≥ 3 членів; внутр. аудит; 12 форм звітності	Кредити до 2 млн грн; лізинг; факторинг; гарантії; страховий агент
РІВЕНЬ III Системна ФК	Активи > 500 млн грн; системне значення для НБФУ-сегменту	10+ млн грн (повна відповідність 2026)	Банківський стандарт: незалежна НР; КПУР; CRO; 20+ форм; стрес- тест; TLTRO-доступ	Повний спектр (кредити, лізинг, факторинг, іпотека, рефінансування НБУ)

Джерело: розроблено автором.

Трирівнева модель відповідає Рекомендаціям FATF щодо пропорційного AML/CFT-нагляду [72] та кореспондує із Стратегією розвитку фінансового сектору України. Критично важливо, що вона вирішує проблему «регуляторної елімінації»: без диференційованих вимог малі ФК будуть і далі виходити з ринку, звужуючи конкуренцію та скорочуючи охоплення в нішових сегментах. Як зазначає Звіт НБУ про фінансову стабільність, Україна послідовно рухається до еквівалентності банківського регулювання нормам ЄС - і саме ця еквівалентність передбачає принцип пропорційності, а не єдиного жорсткого стандарту для всіх.

Цифровий вимір реформи є найбільш динамічним: частка онлайн-договорів ФК сягнула 98% у 2025 р., BNPL-сегмент зростає, передача даних до кредитних бюро стала щомісячною. Водночас якість цифрових рішень залишається нерівномірною: AI-скоринг використовується окремими великими операторами, але не є стандартизованим вимогою НБУ. Озілі [71] емпірично підтвердив позитивний зв'язок між рівнем цифровізації і зниженням NPL у небанківських установах. Науменкова та ін. [55] показали, що цифровий вимір є критичним для фінансової інклюзії саме в Україні. Таблиця Е.2 додатку Е систематизує ключові цифрові напрями з актуальним статусом.

Найстратегічнішим кроком залишається стандартизація AI/ML-скорингу на рівні нормативної вимоги НБУ. Використання альтернативних даних (телекомунікаційна активність, геопатерн, поведінкові дані у застосунках) здатне знизити NPL на 10-15 в.п. навіть за відсутності класичної кредитної історії - що підтверджено практикою Branch (США/Нігерія) та Kreditech (Німеччина). Open Banking API, що перебуває на стадії тестування, дозволить фінансовим компаніям з дозволу клієнта автоматично отримувати підтверджений рух коштів з банківських рахунків - радикально спростивши верифікацію доходів і знизивши документальний бар'єр.

Обмеженість фондування залишається структурно нерозв'язаною проблемою: відсутність доступу до депозитів і рефінансування НБУ робить середню вартість пасивів фінансових компаній структурно вищою, ніж у банків. Водночас зниження облікової ставки НБУ до 15% у грудні 2025 р. відкриває нові можливості: при

нижчих базових ставках різниця між вартістю фондування фінансових компаній та банків скорочується, що підвищує реалістичність ринкової пропозиції TLTRO-інструменту для фінансових компаній. Таблиця 3.2 аналізує перспективні механізми.

Таблиця 3.2 - Концептуальні механізми диверсифікації фондування фінансових компаній та їх статус

Механізм диверсифікації фондування	Прецедент / аналог	Очікуваний ефект	Статус / передумова
Рефінансування ФК через НБУ під заставу пулу кредитів (TLTRO-аналог)	ЄЦБ TLTRO III (2019-2023); НБУ облікова ставка 15% (грудень 2025)	Зниження вартості фондування ФК на 8-12 в.п.; зростання кредитного портфеля на 15-20%	Постанова НБУ для включення системних ФК до переліку контрагентів. На стадії обговорення
Секьюритизація кредитних портфелів ФК (ABS)	EU Securitisation Regulation; польський ABS MFI	Залучення пенсійних фондів та страховиків до фінансування ФК; диверсифікація пасивів	Потрібні зміни до ЦК України; розробка стандарту НБУ. Горизонт 2027
Зелені та соціальні облігації ФК (ESG Bonds)	ЄБРР зелені облігації; IFC/MIGA bond programs	Доступ до ESG-інвесторів; нижча ставка запозичення (-2-4 в.п.)	Стандарт ICMA GBP; потребує рейтингової оцінки ФК. Практично відсутнє в Україні
Гарантійні схеми ЄБРР / IFC / USAID для портфелів ФК	USAID DCA; ЄБРР RSFF; Мінфін залучив 52,4 млрд дол. зовн. фінансування у 2025 р.	Покриття ризику дефолту до 50%; зниження NPL-премій; зниження РРРС для клієнтів	Підписання гарантійних угод КМУ з ЄБРР/IFC. Часткове впровадження (Укрфінжитло)
Краудлендинг-платформи як джерело капіталу ФК	Mintos (LV); Funding Circle (UK)	5-10% пасивів від роздрібних інвесторів; зниження залежності від банків-кредиторів	Законопроект №7316; реєстрація платформ у НБУ. Поки не ухвалено

Джерело: складено автором.

Як зазначають автори [68], «тенденція до концентрації ресурсів у державних компаніях при обмеженому доступі приватних ФК до пільгового фінансування формує структурний ризик деконкурентизації ринку». Справді, за даними НБУ, ПрАТ «УКРФІНЖИТЛО» забезпечує 50% прибутку всього сегменту фінансових компаній - переважно завдяки виплатам за ОВДП у капіталі програми «Оселя. Така концентрація державної підтримки в одній установі при нерозвиненості ринкових інструментів для інших ФК є ризиком, що потребує системного вирішення.

Розвиток вторинних ринків для небанківських кредитних активів є одним із найпотужніших каталізаторів розширення доступу до фінансування [73]. Для України секьюритизація кредитних портфелів ФК (ABS) залишається перспективним, але законодавчо непідготовленим інструментом. Мінфін України у 2025 р. залучив 52,4 млрд дол. США зовнішнього фінансування - частина цих

ресурсів у рамках гарантійних схем ЄБРР/IFC здатна підтримати і небанківський кредитний ринок.

Порівняння з міжнародним досвідом є особливо актуальним у контексті євроінтеграційного курсу України: у 2025 р. тривало виконання зобов'язань за програмою Ukraine Facility [74], а НБУ послідовно наближав стандарти регулювання до норм ЄС. Таблиця 3.3 аналізує чотири релевантних кейси.

Таблиця 3.3 - Міжнародний досвід реформування небанківських фінансових установ та уроки для України (2026 р.)

Країна / Регіон	Захід	Результат реформи	Урок для України (2026)
Польща (2016-2019)	Ліміт PPPC: 4-кратна базова ставка; обмеження non-interest cost	Скорочення МФО з 400 до 150 (-62%); PPPC знизилась до 350-400%; частина клієнтів перейшла до BNPL	Норма 1%/день в Україні з 2024 р. - перший крок за польською моделлю. Паралельне рефінансування є обов'язковим; без нього ринок колапсує. Для України: запровадити TLTRO НБУ до обмеження PPPC нижче 200%
Литва (2021)	Пропорційне регулювання: 2-рівнева ліцензія МФО; sandbox для fintech	Зростання fintech-МФО на 40%; NPL знизився з 35% до 22% за 3 роки; ринок стабілізувався на 80-90 операторах	Литовська 2-рівнева ліцензія є найближчим аналогом запропонованої 3-рівневої моделі для України. Ключовий урок: sandbox + пропорційний режим не скорочує ринок, а якісно його оновлює
Чехія (2016-2019)	Централізований реєстр; обов'язкова перевірка платоспроможності; ліміт пролонгацій	NPL знизився з 55% до 32%; нелегальний сектор значно скоротився	Чеська модель частково реалізована в Україні: ліміт пролонгацій (Закон №3498-IX), передача до кредитних бюро. Наступний крок - запровадження обов'язкової перевірки платоспроможності для всіх ФК
ЄС / CRR II (2021)	SME Supporting Factor: зниження капітальних вимог для кредитів МСБ <2,5 млн євро на 23,81%	Зростання кредитування МСБ небанківськими установами в ЄС на 12% за 2021-2023 рр.	Україна рухається до еквівалентності банківського регулювання нормам ЄС. Запровадження «МСБ-коригувального коефіцієнта» в нормативах НБУ для ФК, що кредитують ФОП, - актуальний захід на 2026-2027 рр.

Джерела: [75-82]

З чотирьох розглянутих кейсів Україна найближче підійшла до чеської моделі: ліміт пролонгацій та передача даних до кредитних бюро - вже реалізовані. Польська модель обмеження ставок є прямим прецедентом для українського 1%/день, хоча польський досвід засвідчив: без паралельного рефінансування ринок скорочується занадто різко. Литовський sandbox-підхід є найбільш перспективним невикористаним інструментом: НБУ має досвід тестового середовища для платіжних

технологій, і його поширення на кредитний небанківський сегмент - логічний наступний крок у 2026 р.

З урахуванням реалізованих заходів та актуального стану ринку, дорожня карта реформ в Таблиці Е.3 додатку Е відображає 8 ключових заходів із зазначенням їх поточного статусу, що дозволяє зосередитись на незавершеному та пріоритетному.

Таблиця Е.3 демонструє, що дворічний горизонт 2024-2025 рр. дав відчутні результати у регуляторному та операційному вимірах: три заходи з восьми вже мають статус «виконано» або «вступив у силу». Водночас ключові структурні заходи - трирівнева ліцензія, рефінансування НБУ, держгарантії для ВПО - залишаються у стадії розробки або обговорення. Саме вони визначають порядок денний 2026-2027 рр. і є необхідною умовою якісного переходу ринку від «прийнятної» до «системної» інклюзії ($ЗИВ \geq 7,5$).

Аналіз концептуальних підходів до вдосконалення фінансових компаній з урахуванням актуальної ситуації на початку 2026 р. дозволяє сформулювати шість ключових висновків.

Реформа сектору фінансових компаній в Україні набула незворотного характеру: три значущі регуляторні кроки вже реалізовані у 2025 р. (щомісячна звітність, ліміт нефінансових доходів, оновлена авторизація). Найгострішим залишається регуляторний дисбаланс у підході до установ різного масштабу. 423 фінансових компаній на ринку функціонують в умовах фактично єдиних вимог, незалежно від розміру. Зниження облікової ставки НБУ до 15% у грудні 2025 р. створює нове «вікно можливостей» для механізму рефінансування ФК через НБУ. Цифрова трансформація фінансових компаній є найбільш прогресивним напрямом з реально підтверджуваними результатами:

Тривимірна концептуальна модель (пропорційне регулювання + цифрова трансформація + інклюзивно-екосистемний підхід) залишається актуальною і у 2026 р., однак її пріоритетна вісь зміщується від «реформа-запуск» до «реформа-поглиблення»: заходи першої хвилі реалізовані, тепер необхідне системне закріплення, перетворивши фінансові компанії на повноцінних «універсальних інституцій фінансового ринку».

ВИСНОВКИ

За результатами виконаного дослідження фінансових компаній як універсальних інституцій фінансового ринку України сформульовано такі висновки.

Дослідження теоретичних засад фінансового посередництва засвідчило, що в сучасній економічній науці відсутнє однозначне трактування цієї категорії. Систематизовано три основні концепції: інституційний підхід (фінансове посередництво як сукупність фінансових інститутів), функціональний підхід (акцент на функціях акумуляції, трансформації, перерозподілу ресурсів) та системний підхід (фінансове посередництво як складова фінансової системи держави). На основі узагальнення наукових підходів сформульовано авторське визначення: фінансове посередництво - це професійна діяльність спеціалізованих фінансових інституцій, спрямована на акумуляцію тимчасово вільних ресурсів, їх трансформацію, перерозподіл та інвестування між суб'єктами фінансового ринку з метою забезпечення ефективного функціонування фінансової системи, зниження ризиків та задоволення фінансових потреб економічних агентів.

Встановлено, що фінансові компанії посідають особливе місце у суб'єктній структурі фінансового сектору: концентруючи 6,59% сукупних активів регульованого фінансового сектору (259 млрд грн у III кв. 2025 р.), вони є другим за значимістю інститутом після банків. Фінансові компанії займають домінуючу позицію в нішах, де критичними конкурентними перевагами є швидкість та доступність послуг, - передусім у сегменті мікрокредитування фізичних осіб, де їхня частка сягає 70-75% нових договорів. Сукупна конкурентна оцінка фінансових компаній за матрицею порівняльних характеристик (34/45 балів) перевищує аналогічні показники банків (32/45), кредитних спілок та ломбардів, що відображає їхній високий адаптивний потенціал у нішевих сегментах ринку.

Проведено аналіз нормативно-правового забезпечення діяльності фінансових компаній в Україні. Встановлено, що прийняття Закону «Про фінансові послуги та фінансові компанії» ознаменувало початок якісно нового регуляторного циклу - переходу від ліберального режиму НБФУ до жорсткого пруденційного нагляду НБУ.

Нові вимоги до капіталу, корпоративного управління, звітності та захисту прав споживачів підвищили системну безпеку сектору, водночас спричинивши прискорену консолідацію ринку і суттєве зростання операційних витрат для малих і середніх фінансових компаній. Визначено необхідність запровадження диференційованого (пропорційного) регулювання за аналогією з регламентом CRR II в ЄС.

Дослідження кількісних координат розвитку фінансових компаній виявило глибоку структурну трансформацію сектору у 2020-2025 роках. Кількість зареєстрованих компаній скоротилася на 59,8% (з 1 040 до 418), тоді як сукупні активи зросли з 172,8 до 258,9 млрд грн (+49,8%), власний капітал збільшився майже у чотири рази (з 28,2 до 112,1 млрд грн), а коефіцієнт достатності капіталу зріс із 13,5% до 43,3%. Кореляційний аналіз виявив ключові закономірності: активи тісно корелюють із валютним курсом ($r = +0,89$); кількість укладених договорів найбільш чутлива до рівня безробіття ($r = -0,85$) та облікової ставки НБУ ($r = -0,80$); скорочення кількості фінансових компаній квазідетерміністично пов'язане з девальвацією гривні ($r = -0,95$). Зазначені тенденції свідчать про перехід ринку від екстенсивної до інтенсивної моделі розвитку.

Аналіз конкурентної стратегії фінансових компаній засвідчив, що їхня позиція є асиметрично сильною у вузьких нішах та структурно слабкою у системних вимірах. Основна конкурентна перевага - технологічна: 98% договорів укладається онлайн із середнім часом прийняття рішення 1-15 хвилин. Водночас фундаментальним обмеженням є відсутність доступу до роздрібних депозитів, що зумовлює структурно вищу вартість фондування і, відповідно, кредитних продуктів (реальна річна ставка 100-6 000%). Виявлено три базові конкурентні стратегії: масовий мікрокредитор із мінімізацією витрат, диференціація через продуктову диверсифікацію та фокусування на спеціалізованих сегментах (агролізинг, ФОП). Найнебезпечнішим конкурентом наступного десятиліття визначено нео-банки, які копіюють модель цифрового мікрокредитування із нижчою вартістю фондування.

Оцінка ролі фінансових компаній у формуванні фінансової інклюзії показала, що вони є структурно важливими провайдерами фінансових послуг для вразливих

категорій населення - відхилених банківськими установами позичальників (понад 2,3 млн осіб у 2024 р.), внутрішньо переміщених осіб (частка ВПО серед нових клієнтів у 2022-2023 рр. досягала 12-15%), мешканців малих міст (38% клієнтів), жінок (53% позичальників). Розроблений авторський Зведений індекс включеності (ЗІВ) зріс із 5,4 (2020 р.) до 6,8 (2024 р.), що свідчить про наближення до рівня системної інклюзії ($\text{ЗІВ} \geq 7$), проте не досягнення його через слабкий вимір якості послуг, зумовлений надвисокою вартістю кредиту.

Ідентифіковано вісім ключових проблемних кластерів у діяльності фінансових компаній. Найкритичнішими за авторською бальною шкалою є: надвисокий рівень непрацюючих кредитів (NPL 60-70%, оцінка 9,2/10), структурне обмеження фондування (відсутність доступу до депозитів та рефінансування НБУ, оцінка 8,7/10) та регуляторне навантаження (8,1/10). Встановлено взаємозалежність проблем через механізм «кредитної спіралі»: надвисокий NPL підвищує вартість залученого капіталу, що змушує фінансові компанії підвищувати ставки, поглиблюючи NPL. Сценарний аналіз виявив чотири можливі траєкторії розвитку сектору; найбільш імовірним (45%) та бажаним визначено сценарій збалансованого регулювання з компенсаційними механізмами підтримки.

Обґрунтовано тривимірну концептуальну модель вдосконалення діяльності фінансових компаній на горизонті 2025-2027 рр. Перший вимір - регуляторно-пропорційний: впровадження диференційованих вимог для малих і великих фінансових компаній, поступове обмеження реальної річної процентної ставки у поєднанні з механізмами рефінансування НБУ, що дозволить знизити вартість кредиту на 15-25 в.п. без руйнування ринкової інфраструктури. Другий вимір - фондovий та екосистемний: розвиток ринку секьюритизованих портфелів фінансових компаній, диверсифікація джерел фондування через залучення іноземних портфельних інвесторів, обов'язкова інтеграція з бюро кредитних історій, участь у держпрограмах кредитування (єОселя, 5-7-9%). Третій вимір - цифровий та інклюзивний: масштабування AI-скорингових моделей, розвиток BNPL-продуктів, держгарантії для ВПО та ФОП, програми цифрової фінансової грамотності. Реалізація цих підходів у рамках координованої стратегії між НБУ,

Міністерством фінансів та галузевими асоціаціями забезпечить якісний перехід сектору до системної фінансової інклюзії та підвищення його конкурентоспроможності в умовах повоєнного відновлення та євроінтеграції України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Савченко Т., Серпенінова Ю., Ярошина А. Теоретико-методичні підходи щодо дефініції «фінансового посередництва» та формалізація його видів. *Економіка та суспільство*. 2021. № 29. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-29-31>
2. Ткаченко Є.Ю., Оглобліна В.О., Попова А.О. Теоретичні аспекти діяльності фінансових посередників в Україні. *Review of transport economics and management*. 2023. Вип. 10 (26).
3. Golikov D. Financial intermediary in monetary economics: an excerpt. *Macroeconomics*. 2005. URL: <https://ideas.repec.org/p/wpa/wuwpma/0510018.html> (дата звернення: 1.04.2026)
4. Хоружий С. Основні поняття діяльності фінансових установ: зміст і значення. *Вісник Університету банківської справи*. 2016. № 1–2 (25–26). С. 41–46.
5. Смагін В. Л. Діяльність базових інститутів фінансового ринку в контексті інституціональних змін. *Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право)*. 2014. № 3. С. 207–212.
6. Zapodeanu D., Popa D. The financial intermediaries, a real danger for banks? *Annals of Faculty of Economics*. 2008. Vol. 3, no. 1. P. 901–904.
7. Корнєєв В. В. Фінансові посередники як інститути розвитку : монографія. К. : Основа, 2007. 192 с.
8. Школьник І. О. Фінансові посередники та їх роль у розвитку фінансового ринку. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України* : зб. наук. пр. / ДВНЗ «УАБС НБУ». Суми, 2007. Вип. 22. С. 272–281.
9. Бала О., Цізда О. Фінансове посередництво в Україні: сутність та види. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2010. Вип. 20.6. С. 169–174.
10. Мисник Т.Г. Теоретичні аспекти фінансового посередництва в Україні. URL: <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/4.3/133.pdf> (дата звернення: 1.04.2026)
11. Рубанов П. М. Еволюція теоретичних поглядів на сутність фінансового посередництва. *Вісник Сумського державного університету. Серія: Економіка*. 2011. № 4. С. 97–101.

12. Batko I. Peculiarities of financial intermediation in Ukraine. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Юридичні науки»*. 2024. № 1 (41). С. 8–11. DOI: <http://doi.org/10.23939/law2024.41.008>
13. Sharpe W. F., Alexander G. J., Bailey J. V. *Investments*. 6th ed. Prentice Hall, 1999.
14. Bodie Z., Merton R. C. *Finance*. Prentice Hall, 2000.
15. Van Horne J. C., Wachowicz J. M. *Fundamentals of Financial Management*. 13th ed. Pearson Education, 2008.
16. Mishkin F. S. *The Economics of Money, Banking, and Financial Markets*. 11th ed. Pearson, 2016.
17. Miller R. L., VanHoose D. D. *Money, Banking, and Financial Markets*. South-Western College Publishing, 2004.
18. Зимовець В.В., Зубик С.П. *Фінансове посередництво : навч. посібник*. К. : КНЕУ, 2004. 288 с.
19. Ходаківська В. Цифрова трансформація ринку фінансових послуг в контексті розвитку FinTech-індустрії. *Наукові перспективи*. 2022. № 10 (28). С. 208–218. URL: <https://www.academia.edu/100444022> (дата звернення: 1.04.2026)
20. Черкасова С. В. *Ринок фінансових послуг : навч. посібник*. Львів : Магнолія, 2008. 496 с.
21. Орлюк О.П. *Фінансова енциклопедія*. К. : Юрінком Інтер, 2008. 472 с.
22. Харковець П. Трансформація фінансового сектору України під впливом воєнно-політичних факторів. *Review of transport economics and management*. 2024. Вип. 11 (27). С. 107–114. DOI: <https://doi.org/10.15802/rtem2024/310171>
23. *Теорія фінансів : підручник* / Юхименко П. І., Федосов В. М., Лазебник Л. Л. та ін. ; за ред. В.М. Федосова, С.І. Юрія. К. : ЦУЛ, 2010. 576 с.
24. Опарін В. М. *Фінанси (загальна теорія): навч. посібник [Текст]* / В. М. Опарін. - К.: КНЕУ, 2001. - 240 с.
25. Романенко О. Р. *Фінанси: навч. посібник [Текст]* / О. Р. Романенко, С. Я. Огородник, М. С. Зязун. - К. : КНЕУ, 1999. - 108 с.
26. Суторміна В. М. *Фінансовий ринок: навч. посібник* / В. М. Суторміна, В. М. Радзієвська, Б. С. Стеценко. - К.: КНЕУ, 2001. - 100 с.

27. Фінансове посередництво: проблеми і перспективи розвитку : колективна монографія / за заг. ред. проф. Васенка В.К. Черкаси : Вид-во ПП Чабаненко Ю.А., 2009. 450 с.

28. Про фінансові послуги та фінансові компанії : Закон України від 14.12.2021 № 1953-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text> (дата звернення: 1.04.2026)

29. Коваленко Ю. Особливості нормативно-правового регулювання FINTECH на диджиталізованих ринках банківських і страхових послуг в Україні. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2023. № 1 (33). С. 139–153. DOI: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2023-1\(33\)-139-153](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2023-1(33)-139-153)

30. Сулима М., Несвідома М. Особливості регулювання небанківських фінансових установ України. *Socio-Economic Relations in the Digital Society*. 2020. № 3 (39). С. 59–65. DOI: [https://doi.org/10.18371/2221-755X3\(39\)2020225138](https://doi.org/10.18371/2221-755X3(39)2020225138)

31. НБУ. Зміни в регулюванні діяльності фінансових компаній: оновлені пруденційні вимоги, визначення значимих фінансових компаній та додаткові обмеження господарської діяльності. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Financial_Companies_Regulation_Updates.pdf (дата звернення: 1.04.2026)

32. Національний банк України. Показники діяльності учасників ринку небанківських фінансових послуг. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#6> (дата звернення: 11.04.2026)

33. Бачо Р. Й., Сочка К. А., Потокі Г. Ф. Статистичний аналіз стану небанківського фінансового сектору України в умовах воєнного стану. *Актуальні питання економічних наук*. 2025. № 12. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15866377>

34. Кравченко Ю. М. Небанківський фінансовий сектор як чинник економічної безпеки України. *Вісник економіки і права*. 2023. № 2. С. 54–60.

35. Дмитренко О. В. Вплив воєнного стану на небанківські фінансові інститути в Україні: аналіз ризиків і адаптаційні механізми. *Банківська справа*. 2022. № 5. С. 15–22.

36. Державна служба статистики України. Валовий внутрішній продукт (у розрізі кварталів). URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 11.04.2026)
37. Державна служба статистики України. Індeksi споживчих цін (офіційна статистика інфляції). URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 11.04.2026)
38. Бондаренко Л., Скоропад І. Стан та тенденції вітчизняного небанківського фінансового ринку під час війни. *Економіка та суспільство*. 2025. № 76. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-76-6>
39. Mind.ua. Дуже складний відсоток. Звідки беруться ставки за мікрокредитами на рівні 10 000% річних? 07.03.2025. URL: <https://mind.ua/publications/20286097>
40. Finance.ua. Рейтинг мікрофінансових організацій України 2024. URL: <https://finance.ua/ua/credits/top-mfo> (дата звернення: 11.04.2026)
41. НБУ. Огляд небанківського фінансового сектору, листопад 2025 року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/oglyad-nebankivskogo-finansovogo-sektoru-listopad-2025-roku> (дата звернення: 11.04.2026)
42. НБУ. Огляд банківського фінансового сектору, листопад 2025 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2025-11.pdf (дата звернення: 11.04.2026)
43. Тимошенко Н. Стратегічні напрями розвитку фондового ринку України. *Економіка та суспільство*. 2023. № 53. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-11>
44. НБУ. Огляд небанківського фінансового сектору. IV квартал 2024 р. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/obsyagi-aktiviv-zrosli-u-finansovih-kompaniy-strahovikiv-i-lombardiv--oglyad-nebankivskogo-finansovogo-sektoru> (дата звернення: 11.04.2026)
45. Finsee.com. Кредит готівкою 2024: калькулятор платежів, порівняння банків. URL: <https://finsee.com/кредити-готівкою-калькулятор> (дата звернення: 1.04.2026)
46. Масюк Ю. В. Розвиток небанківських фінансових компаній на ринку фінансових послуг України. *Ефективна економіка*. 2024. № 4. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.4.41>

47. Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення державного регулювання ринків фінансових послуг : Закон України від 22.11.2023 № 3498-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3498-20#Text> (дата звернення: 11.04.2026)

48. Бороденко Т.М., Буряченко А.С., Гапонюк М.А. Діяльність небанківських фінансових установ на ринку фінансових послуг. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 57. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3128/3051> (дата звернення: 11.04.2026)

49. Дребот Н.П., Танчак Я.А., Миколишин М.М. Тенденції розвитку небанківських фінансових установ на ринку фінансових послуг України. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2020. № 30 (1). С. 109–114.

50. Mind.ua. Фінансові компанії та ломбарди наростили обсяги активів та основних видів послуг. НБУ. 25.09.2024. URL: <https://mind.ua/news/20279337> (дата звернення: 11.04.2026)

51. Porter M. *Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors*. New York : Free Press, 1980. 397 p.

52. Demirgüç-Kunt A., Klapper L., Singer D., Ansar S. *The Global Findex Database 2021: Financial Inclusion, Digital Payments, and Resilience in the Age of COVID-19*. Washington, DC : World Bank, 2022. DOI:10.1596/978-1-4648-1897-4

53. Євтушенко Н., Стеценко Д. Фінансова інклюзія в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Grail of Science*. 2024. № 40. С. 136–140. DOI: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.07.06.2024.015>

54. Примостка Л.О., Красньова І., Примостка О., Нікітін А., Шевалдіна В. Фінансова інклюзія в Україні: детермінанти та оцінка. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2021. Т. 2, № 33. С. 500–512. DOI: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v2i33.207218>

55. Naumenkova S., Mishchenko S., Dorofeiev D. Digital financial inclusion: evidence from Ukraine. *Investment Management and Financial Innovations*. 2019. Vol. 16, no. 3. P. 194–205. DOI:10.21511/imfi.16(3).2019.18

56. Науменкова С., Міщенко С., Міщенко В. Цифрова фінансова інклюзія для прискорення досягнення Цілей сталого розвитку. *Вісник Київського національного*

університету імені Тараса Шевченка. *Економіка*. 2023. № 1 (222). С. 102–112. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2023/222-1/13>

57. G20 Financial Inclusion Indicators (2016 Update). The Global Partnership for Financial Inclusion (GPFI). URL: <https://www.gpfi.org/publications/g20-financial-inclusion-indicators-2016-update> (дата звернення: 21.05.2026)

58. НБУ. Фінансова грамотність, фінансова інклюзія та фінансовий добробут в Україні (дослідження, 2021). Підсумки тестування 2025 р. URL: <https://bank.gov.ua> (дата звернення: 21.05.2026)

59. НБУ. Огляд небанківського фінансового сектору (2024–2025). URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#4> (дата звернення: 21.05.2026)

60. Молодь-кредит / KfW / СЕВ. Кредитна програма для внутрішньо переміщених осіб. URL: <https://www.molod-kredit.gov.ua/zhytlovi-prohramy/kredyt-dlia-vpo-kfw> (дата звернення: 21.05.2026)

61. НБУ. POWER BANKING - інформаційна система моніторингу доступності банківських відділень. URL: <https://power.bank.gov.ua> (дата звернення: 21.05.2026)

62. НБУ. Постанова № 176 від 21.12.2023 «Про затвердження Положення про ліцензування надавачів фінансових послуг». URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 21.05.2026)

63. Mind.ua. Автострахування та мікрокредити зростають, кредитні спілки в депресії. 06.12.2024. URL: <https://mind.ua/publications/20282249> (дата звернення: 21.05.2026)

64. Armendariz B., Morduch J. The Economics of Microfinance. 2nd ed. Cambridge, MA : MIT Press, 2010. 400 p.

65. Forbes.ua. Кредит до зарплати. Верховна Рада обмежила ставки за мікрокредитами на рівні 1%. 22.11.2023. URL: <https://forbes.ua/news/verkhovna-rada-obmezhila-stavki-za-mikrokreditami-na-rivni-1-22112023-17449> (дата звернення: 21.05.2026)

66. РвС Україна. НБУ оновлює вимоги до фінансових компаній: аналіз нових вимог до системи управління та внутрішнього контролю. 2024. URL:

<https://www.pwc.com/ua/uk/publications/tax-and-legal-alert/2024/nbu-requirements-update-management-internal-control-system.html> (дата звернення: 21.05.2026)

67. НБУ. Звіт про фінансову стабільність. Червень 2024 р. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2024-H1.pdf (дата звернення: 28.05.2026)

68. Борисюк О., Матвійчук Н., Хмелярська Л. Особливості розвитку фінансового ринку України в роки війни. *Економіка та суспільство*. 2024. № 60. DOI:10.32782/2524-0072/2024-60-76

69. Кравчук Н., Луцишин О. Фінансовий ринок України під час війни: реалії функціонування. *Світ фінансів*. 2022. № 4 (73). С. 112–128.

70. РБК-Україна. Фінансові компанії в Україні можуть отримувати 20% доходів від непрофільної діяльності. 02.09.2025. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/nbu-suttevo-obmezhiv-finansovi-kompaniyi-1756800979.html> (дата звернення: 28.05.2026)

71. Ozili P. K. Impact of digital finance on financial inclusion and stability. *Borsa Istanbul Review*. 2018. Vol. 18, no. 4. P. 329–340. DOI: 10.1016/j.bir.2017.12.003

72. КиївВлада. З 2024 року почали діяти нові умови мікропозик: що змінилося. 2024. URL: <https://kyivvlada.com.ua/de-v-kyyevi/z-2024-roku-pochaly-diyaty-novi-umovy-mikropozyk-shho-zminylosya> (дата звернення: 28.05.2026)

73. Beck T., Demirgüç-Kunt A. Small and medium-size enterprises: Access to finance as a growth constraint. *Journal of Banking & Finance*. 2006. Vol. 30, no. 11. P. 2931–2943.

74. Кабінет Міністрів України. Підсумки-2025: Мінфін забезпечив фінансову стійкість держави. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/pidsumky-2025-minfin-zabezpechyv-vysoki-pokaznyky-ievrointehratsii-ta-finansovu-stiikist-derzhavy> (дата звернення: 28.05.2026)

75. Financial Consumer Protection and Responsible Lending in Digital Credit Markets. Washington, DC : CGAP, World Bank Group, 2021. URL: <https://www.cgap.org> (дата звернення: 28.05.2026)

76. Rynek pożyczek pozabankowych w Polsce - analiza sektora i wpływu regulacji. Warsaw : PricewaterhouseCoopers Polska Sp. z o.o., 2019. URL: <https://www.pwc.pl> (дата звернення: 28.05.2026)

77. Annual Report 2022. Vilnius : Bank of Lithuania, 2023. URL: <https://www.lb.lt/en/publications/annual-report> (дата звернення: 28.05.2026)
78. Financial Stability Report 2019/2020. Prague : Czech National Bank, 2020. URL: <https://www.cnb.cz/en/financial-stability-reports> (дата звернення: 28.05.2026)
79. Report on the application of the principle of proportionality in the supervision of small and non-complex institutions. Paris : EBA, 2021. URL: <https://www.eba.europa.eu> (дата звернення: 28.05.2026)
80. Basel III: Finalising post-crisis reforms. Basel : Bank for International Settlements, 2017. URL: <https://www.bis.org/bcbs> (дата звернення: 28.05.2026)
81. Regulation (EU) 2019/876 of 20 May 2019 amending Regulation (EU) No 575/2013 (CRR II). Official Journal of the European Union, 2019.
82. Звіт про фінансову стабільність. Червень 2025 року. Київ : НБУ, 2025. URL: <https://bank.gov.ua> (дата звернення: 28.05.2026)

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1 - Наукові підходи до визначення сутності фінансового посередництва

Автор	Сутність фінансового посередництва
Смагін В.Л.	Фінансові посередники розглядаються як фінансові інституції, які забезпечують рух фінансових ресурсів від індивідуальних інвесторів до кінцевих споживачів капіталу, виконуючи функцію перерозподілу коштів у фінансовій системі.
Заподенуа Д., Попа Д.	Фінансовий посередник визначається як організація, що виконує роль сполучної ланки між власниками фінансових ресурсів і позичальниками з метою забезпечення реалізації фінансових інтересів обох сторін.
Корнєєв В.В.	Фінансові посередники трактуються як професійні учасники фінансового ринку, зокрема кредитно-інвестиційні установи, які здійснюють операції з фінансовими послугами як специфічним видом товару.
Школьник І.О.	Фінансове посередництво розглядається як діяльність сукупності фінансових установ, включаючи банки, небанківські фінансові установи та контрактні фінансові інститути, що забезпечують функціонування фінансового ринку.
Бала О.	Фінансові посередники визначаються як фінансові установи, що здійснюють акумуляцію тимчасово вільних коштів і забезпечують обслуговування учасників фінансового ринку з метою отримання прибутку та задоволення їх фінансових потреб.
Мисник Н.Г.	Фінансове посередництво розглядається у вузькому значенні як діяльність установ щодо залучення та розміщення фінансових ресурсів, а у широкому значенні - як діяльність інституцій, що забезпечують рух фінансових активів та інвестування коштів.
Рубанов П.М.	Фінансові посередники розглядаються як сукупність установ, що виконують функції акумуляції фінансових ресурсів, а також надають інформаційні, консультаційні та розрахункові послуги у фінансовій сфері.
Батько І.	Фінансові посередники трактуються як спеціалізовані установи, що акумулюють тимчасово вільні фінансові ресурси для надання фінансових послуг і задоволення потреб учасників фінансових відносин.
Sharpe W., Alexander G., Bailey J.	Фінансові посередники визначаються як організації, що здійснюють емісію фінансових зобов'язань та реалізують їх як фінансові активи з метою мобілізації ресурсів.
Bodie Z., Merton R.	Фінансові посередники розглядаються як установи, які забезпечують ефективніше надання фінансових послуг і продуктів порівняно з прямою взаємодією учасників фінансового ринку.
Van Horne J.	Фінансові посередники виконують функцію трансформації фінансових ресурсів, адаптуючи фінансові інструменти до потреб інвесторів.
Mishkin F.	Фінансове посередництво визначається як процес переміщення фінансових ресурсів від кредиторів до позичальників.
Miller R., Van Hoose D.	Фінансове посередництво розглядається як механізм взаємодії між первинними кредиторами і позичальниками.
Зимовець В.В., Зубик С.П.	Фінансові посередники визначаються як оператори фінансового ринку, що здійснюють залучення ресурсів та їх подальше інвестування у фінансові активи.
Ходаківська В.П.	Фінансові посередники характеризуються як великі фінансові структури, що забезпечують ефективний розподіл ресурсів та зниження ризиків.
Черкасова С.В.	Фінансове посередництво визначається як діяльність, спрямована на акумуляцію та перерозподіл фінансових ресурсів у суспільстві.
Фінансова енциклопедія	Фінансові посередники розглядаються як спеціалізовані інститути, що здійснюють залучення та інвестування фінансових ресурсів у різні фінансові активи.

Джерело: побудовано за [5-21]

Додаток Б

Таблиця Б.1- Квартальна динаміка ключових індикаторів фінансових компаній України, I кв. 2020 - III кв. 2025 рр.

Квартал	К-ть зареєстрованих ФК, од.	Активи ФК, млн грн	Власний капітал, млн грн	Кредитний портфель (нетто), млн грн	К-ть укладених договорів, тис. од.
2020 Q1	1 040	172 845	28 246	68 789	3 549
2020 Q2	1 038	184 108	36 313	70 567	2 332
2020 Q3	1 025	187 437	31 295	75 183	3 203
2020 Q4	1 020	186 501	25 180	75 257	3 515
2021 Q1	977	166 102	25 860	63 895	3 697
2021 Q2	971	179 864	27 432	68 957	3 811
2021 Q3	984	190 704	29 695	76 981	3 871
2021 Q4	935	216 406	44 150	75 576	3 918
2022 Q1	894	213 818	43 354	75 769	2 413
2022 Q2	892	214 455	43 064	77 032	368
2022 Q3	848	218 464	43 605	81 394	1 212
2022 Q4	760	243 997	69 354	77 901	1 590
2023 Q1	682	259 338	71 064	83 768	1 882
2023 Q2	629	237 252	71 079	84 821	2 007
2023 Q3	594	253 111	72 870	95 260	2 146
2023 Q4	559	250 442	73 964	102 197	2 221
2024 Q1	589	300 212	72 709	78 369	2 013
2024 Q2	548	265 466	73 975	88 458	2 045
2024 Q3	509	288 091	84 158	91 713	2 190
2024 Q4	479	310 741	105 934	90 824	2 105
2025 Q1	451	307 079	106 680	104 512	2 205
2025 Q2	432	256 815	107 844	115 987	2 183
2025 Q3	418	258 856	112 116	123 516	2 140

Джерело: побудовано за [32]

Таблиця Б.2- Порівняльна таблиця показників фінансових компаній та макроекономічних індикаторів України, 2020-2025 рр.

Показник	2020	2021	2022	2023	2024	2025 (3 кв.)
Кількість зареєстрованих ФК (сер.), од.	1 031	967	848	616	531	434
Активи ФК (сер.), млн грн	182 723	188 269	222 684	250 036	291 128	274 250
Власний капітал (сер.), млн грн	30 258	31 784	49 844	72 244	84 194	108 880
Кред. портфель (сер.), млн грн	72 449	71 352	78 024	91 512	87 341	114 671
Облікова ставка НБУ (сер.), %	7,2	7,8	21,2	22,0	13,6	15,5
Інфляція (ІСЦ) р/р, %	3,2	9,8	21,6	13,5	6,9	13,6
Курс USD/UAH (кінець пер.)	28,3	27,3	36,9	38,0	41,9	41,7
ВВП номінальний, млрд грн	4 194	5 459	4 497	7 148	9 356	7 800
Рівень безробіття, %	9,9	10,0	26,0	17,8	15,0	14,0

Джерело: побудовано автором за даними [36; 37]

Таблиця Б.3 - Динаміка ключових сегментів фінансових послуг фінансових компаній України, 2020-2024 рр.

Показник	2020	2021	2022	2023	2024
Кількість ФК з ліцензією на надання позики, од.	775	733	634	457	338
Суми виданих позик за рік, млн грн	89 170	132 195	60 880	110 574	126 297
Кількість ФК з ліцензією на факторинг, од.	733	674	572	414	283
Вартість договорів факторингу, млн грн	84 801	75 970	45 937	67 819	60 000
Кількість ФК з ліцензією на лізинг, од.	521	487	385	256	141
Портфель фін. лізингу ФК, млн грн	42 503	48 768	43 884	38 384	22 399
Нові договори фін. лізингу ФК, млн грн	1 691	817	267	436	590

Джерело: складено автором на основі [32]

Таблиця В.1 - Сегменти фінансового ринку та конкурентні позиції учасників (2024 р.)

Сегмент фінансового ринку	Ключові учасники-конкуренти	Фін. компанії	Банки	Кред. спілки	Ломбарди
Мікрокредитування ФО (до 30 днів)	МФО-ФК, банки (кред. картки)	+++++	++	+	++
Частка у сегменті, %	Конкуренція середньо-висока	70-75%	15-18%	2-3%	5-8%
Споживче кредитування ФО (3 міс. - 3 р.)	МФО-ФК, банки, кредитні спілки	++++	+++++	+++	-
Частка у сегменті, %	Конкуренція висока	30-35%	55-60%	5-8%	0
Корпоративне кредит. та факторинг	Банки, МФО-ФК, небанківські факторинг. компанії	+++	+++++	-	-
Частка у сегменті, %	Конкуренція висока (перевага банків)	20-25%	70-75%	<1%	0
Фінансовий лізинг	ФК-лізингодавці, ЮО-лізингодавці, банки	+++	++++	-	-
Частка у сегменті, %	Олігопольна конкуренція	35-40%	40-45%	0	0
Забезпечене кредитування під заставу майна	Ломбарди, МФО-ФК (онлайн-застава)	++	+++	-	+++++
Частка у сегменті, %	Конкуренція середня	10-15%	20-25%	0	60-65%

Умовні позначення: +++++ - сильна присутність; +++ - помірна присутність; + - слабка присутність; - - відсутній.

Джерело: систематизовано автором за [32; 39; 40].

Таблиця В.2 - Матриця порівняння конкурентних характеристик учасників фінансового ринку України

Критерій порівняння	Фінансові компанії	Банки	Кред. спілки	Ломбарди
Швидкість видачі кредиту	+++++	++	+++	++++
Доступність (вимоги до позичальника)	+++++	++	++++	++++
Вартість кредиту (зворотна шкала)	++	+++	++++	++
Технологічність (цифровий канал)	+++++	++++	++	+
Діапазон сум кредитування	+++	+++++	+++	+++
Географічне покриття	++++	++++	+++	++++
Різноманітність продуктів	++++	+++++	++	+
Надійність / репутація	+++	+++++	++++	+++
Регуляторне навантаження	+++	++	+++	++++
ЗВАЖЕНА ОЦІНКА (з 45 балів)	34	32	28	26

+++++ = 5 балів (максимум); + = 1 бал (мінімум). Зелений фон - значення ≥ 4 (сильна позиція); жовтий - 3 (середня); червоний - ≤ 2 (слабка). Зважена оцінка - сума балів за 9 критеріями.

Джерело: оцінювання проведено за даними [44-45].

Таблиця В.3 - SWOT-аналіз конкурентної позиції фінансових компаній України

S - СИЛЬНІ СТОРОНИ - Швидкість прийняття рішень (до 15 хв онлайн) - Мінімальні вимоги до позичальника - Повна цифровізація процесу видачі (98% - онлайн) - Гнучкість умов (реструктуризація без судів) - Доступ до нішевих клієнтських сегментів банків - Нижчий поріг суми позики (від 500 грн) - AI-скоринг, аналіз поведінкових даних	W - СЛАБКІ СТОРОНИ - Висока вартість продукту (300-6000%) - Обмежена ресурсна база (відсутність депозитів) - Висока частка NPL і прихованих ризиків - Негативна репутаційна складова (агресивні МФО) - Вузька продуктова лінійка (переважно short-term) - Концентрація у споживчому сегменті ФО - Висока залежність від регуляторних рішень НБУ
О - МОЖЛИВОСТІ - Відновлення попиту на кредит (post-war recovery) - Розширення агропродуктів та МСБ-кредитування - Держпрограми (5-7-9%, «Оселя») як канал зростання - Фінтех-партнерства та Buy-Now-Pay-Later (BNPL) - Зниження облікової ставки НБУ → здешевлення фондування - Вихід на ринок ЄС після майбутньої інтеграції - Розвиток кредитного реєстру → зниження ризиків	Т - ЗАГРОЗИ - Посилення регуляторних вимог НБУ до капіталу - Ризик процентної реформи (Закон №3498-IX) - Зростання конкуренції з боку нео-банків та fintech - Воєнні ризики: руйнування інфраструктури клієнтів - Міграція населення → скорочення клієнтської бази - Підвищений ризик шахрайства та кіберзагрози - Зниження платоспроможності домогосподарств

Джерело: оцінювання проведено за даними [49-50]

Таблиця В.4 - Аналіз конкурентних сил Портера у сегменті фінансових компаній України

Сила конкуренції (за М. Портером)	Інтенсивність	Обґрунтування
Суперництво між існуючими конкурентами	ВИСОКА	418 ФК + 62 банки + ломбарди оперують в схожих сегментах; цінова конкуренція у мікрокредитах, агресивний маркетинг.
Загроза нових учасників ринку	СЕРЕДНЯ	Вхідні бар'єри зросли через вимоги НБУ до капіталу; проте fintech-стартапи з банківськими партнерствами знижують ефективні бар'єри.
Загроза продуктів-субститутів	ВИСОКА	BNPL-сервіси ритейлерів, кредитні ліміти e-commerce, P2P-кредитування; нео-банки (monobank) частково замінюють МФО для ФО.
Переговорна сила постачальників	ВИСОКА	Банки-кредитори та власники ФК диктують умови фондування; відсутність доступу до депозитного ринку підвищує залежність від мажоритарних власників.
Переговорна сила покупців (позичальників)	НИЗЬКА	Клієнти МФО - переважно субстандартні позичальники з обмеженим вибором; чутливість до ціни висока, але реальні альтернативи відсутні.

Джерело: складено автором на основі [41;42;44; 50;51]

Таблиця Г.1 - Порівняльний аналіз наукових визначень фінансової інклюзії

Автор / Організація	Ключове визначення фінансової інклюзії	Основні виміри
World Bank	Доступ фізичних осіб та підприємств до корисних і доступних за ціною фінансових продуктів та послуг, що задовольняють їхні потреби - у транзакціях, платежах, заощадженнях, кредиті та страхуванні - та надаються у відповідальний та стійкий спосіб.	Access, Usage, Quality
Науменкова С., Міщенко С., Дорофєєв Д.	Рівень охоплення населення фінансовими послугами через традиційні та інноваційні (цифрові) канали, включаючи подолання цінових і нецінових бар'єрів доступу до формальних фінансових інституцій.	Охоплення, Цифровізація, Бар'єри
Науменкова С., Міщенко С., Міщенко В.	Комплексна характеристика доступності фінансових послуг для всіх верств населення, включаючи вразливі групи, спрямована на досягнення Цілей сталого розвитку ООН (ЦСР 1, 8, 10).	Доступність, ЦСР, Вразливі групи
Євтушенко Н., Стеценко Д.	Процес залучення населення до сфери фінансових послуг шляхом забезпечення доступу до банківських рахунків, електронних платіжних систем та інструментів кредитування, з акцентом на фінансову грамотність.	Рахунки, Платежі, Грамотність
Примостка Л. та ін.	Стан фінансової системи, при якому населення має реальну можливість користуватись базовими фінансовими послугами незалежно від рівня доходів, географічного розташування та соціального статусу.	Рівність, Доступність, Охоплення
GPFI / G20 Financial Inclusion Indicators	Багатовимірна концепція, що охоплює доступ до формальних рахунків, використання кредитних та ощадних продуктів, здійснення цифрових платежів і захист прав споживачів фінансових послуг.	Рахунки, Кредит, Платежі, Захист

Джерела: систематизовано автором [52-57]

Таблиця Г.2- Бар'єри фінансової інклюзії в Україні та роль фінансових компаній у їх подоланні

Тип бар'єру	Зміст обмеження	Роль фінансових компаній у подоланні
Ціновий	Банківська ставка для ФО без кредитної іст. - 65-115% РРРС; обслуговування рахунку - 50-200 грн/міс.	ФК надають перший кредит із нульовою комісією (70% МФО), знижуючи фінансовий поріг входу на ринок. Однак довгострокова вартість залишається вищою.
Документальний	Банки вимагають підтвердження доходу, трудового договору, прописки - непереборний бар'єр для ВПО та неофіційно зайнятих.	ФК приймають лише паспорт і ПІН. Понад 90% МФО не вимагають довідки про доходи, що відкриває доступ для 14% клієнтів - ВПО.
Географічний	Понад 600 громад України після 2022 р. мають обмежений доступ до відділень банків.	98% операцій ФК - онлайн; гроші зараховуються на будь-яку картку, що усуває прив'язку до фізичного відділення.
Інформаційний	Рівень фінансової грамотності - 12,3/21 бали (нижче порогу ОЕСР = 14 балів). Незнання доступних продуктів.	МФО-ФК інвестують у цифровий маркетинг та fintech-застосунки. Простота продукту (1 сторінка умов) знижує когнітивне навантаження.
Поведінковий	Недовіра до банків (один із топ-3 мотивів відсутності рахунку); страх відмови у кредиті.	Схвалення 85-93% заявок формує позитивний досвід першого контакту з формальними фінансами; ФК - «вхідні ворота» інклюзії.
Регуляторний	Складність КУС-процедур для ВПО без постійної реєстрації та/або без ЕЦП.	ФК-МФО використовують спрощену BankID-верифікацію або відеоідентифікацію, дозволену НБУ з 2019 р..

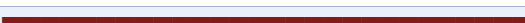
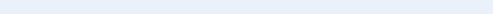
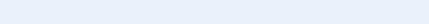
Джерела: системтизовано за [60-63]

Таблиця Г.3 - Зведений індекс включеності (ЗІВ) фінансових компаній України
(авторська методологія)

Вимір / субіндикатор	2020	2021	2022	2024
I. ДОСТУП (Access, вага 0,30)				
Частка ФО, охоплених ФК / всього дорослих, %	10,5	10,9	3,2	11,8
Онлайн-охоплення, % договорів	85%	88%	96%	98%
Мінімальна сума (норм., 10=найнижча)	7,5	7,8	8,0	8,2
II. ВИКОРИСТАННЯ (Usage, вага 0,30)				
Кількість договорів ФК з ФО, млн шт.	3,50	5,21	0,79	4,12
Частка позичальників без кред. іст.	45%	42%	55%	46%
Середня тривалість відносин, рок	1,8	2,1	1,4	2,4
III. ЯКІСТЬ (Quality, вага 0,20)				
Задоволеність клієнтів умовами, %	52%	55%	48%	61%
Частка скарг від кількості договорів	2,1%	1,8%	3,2%	1,4%
Охоплення механізмом реструктуризації	60%	65%	70%	82%
IV. ВПЛИВ (Impact, вага 0,20)				
Повторні позичальники (лояльність), %	38%	44%	29%	51%
Частка ВПО серед нових клієнтів ФК, %	-	-	~12%	~14%
Договори ФК з ФОП, тис. шт.	95	112	41	123
ЗВЕДЕНИЙ ІНДЕКС ВКЛЮЧЕНОСТІ (ЗІВ) (0-10)	5,4	6,1	3,2	6,8

Джерело: складено автором на основі [57]

Таблиця Д.1 - Бальна оцінка критичності ключових проблем фінансових компаній України (авторська шкала 0-10)

Ключова проблема (кластер)	Бальна оцінка критичності (авторська шкала 0-10)	Рівень
1. Кредитний ризик та NPL	 9.2/10	КРИТИЧНА
2. Обмеженість фондування	 8.7/10	КРИТИЧНА
3. Регуляторне навантаження	 8.1/10	КРИТИЧНА
4. Надвисока вартість кредиту	 7.8/10	КРИТИЧНА
5. Концентрація та консолідація	 7.2/10	ВИСОКА
6. Цифровий розрив та кібербезпека	 6.8/10	ВИСОКА
7. Репутаційний та соціальний ризик	 6.5/10	ВИСОКА
8. Кадровий потенціал та корпоративне управління	 5.8/10	ВИСОКА

Бальна оцінка є авторською та базується на системі критеріїв (масштаб, глибина, часовий горизонт) з ваговими коефіцієнтами 0,4+0,4+0,2.

Джерело: складено автором на основі [59; 65-67].

Таблиця Д.2 - Систематизація ключових проблем фінансових компаній України за класифікаційними ознаками

№	Проблема / кластер	Природа	Сфера впливу	Основне джерело	Горизонт проявлення
1	Надвисокий рівень NPL (60-70% для МФО)	Фінансово-операційна	Кредитний портфель / Прибутковість	Субстандартна база позичальників, відсутність застави	Постійний (структурний)
2	Обмежений доступ до фондування (відсутність депозитів)	Структурно-регуляторна	Активи / Зростання	Заборона залучення депозитів від населення	Постійний (структурний)
3	Надмірне регуляторне навантаження (перехідний період)	Регуляторна	Операційна діяльність	Закон «Про фінансові послуги та фінансові компанії» 2024 р.;	Середньостроковий (2023-2026)
4	Процентна реформа (ліміт 1%/день)	Регуляторна	Прибутковість / Бізнес-модель	Закон №9422, Forbes	Короткостроковий (вже діє)
5	Консолідація (-60% компаній за 5 р.)	Структурна / Ринкова	Конкуренція / Інклюзія	Вимоги НБУ до капіталу, ринкові механізми	Середньостроковий
6	Репутаційний ризик та соціальний контекст	Репутаційна	Попит / Регулювання	Агресивні практики стягнення; публічний тиск	Постійний
7	Кіберризик та захист персональних даних	Технологічна	Операційна безпека	Цифровізація без належного кіберзахисту	Зростаючий
8	Воєнні ризики: руйнування інфраструктури позичальників	Зовнішня (форс-мажор)	Кредитний портфель / Операції	Повномасштабне вторгнення 2022 р.	Довгостроковий (post-war)

Джерела: складено автором за[65-68]

Таблиця Д.3 - Динаміка показників кредитного ризику фінансових компаній,
2021-2024 рр.

Показник кредитного ризику	2021	2022	2023	2024
Частка NPL у кредитному портфелі ФК, %	~55%	~70%	~63%	~60%
Частка NPL у банківському секторі (для порівняння), %	30,0%	38,1%	37,5%	34,2%
Рівень покриття резервами (Coverage ratio ФК), %	48%	42%	51%	55%
Коефіцієнт достатності власного капіталу ФК, %	13,5%	18,2%	25,4%	34,1%
Рентабельність активів ФК (ROA), %	2,1%	-1,8%	3,2%	4,4%
Середня РПРС за кредитами ФК фізичним особам, %	800%	1200%	900%	700%
Частка пролонгованих договорів (без погашення тіла), %	25%	38%	32%	30%

Джерело: розраховано автором за даними [59], РПРС - реальна річна процентна ставка.

Таблиця Д.4 - Ключові регуляторні вимоги до фінансових компаній та їх вплив (2024-2025 рр.)

Регуляторна вимога	Зміст вимоги (з 2024-2025 рр.)	Вплив на ФК	Оцінка відповідності (2025 р.)
Мінімальний регуляторний капітал (Закон про ФП та ФК)	Для ФК, що надають кредити: 3 млн грн (з 01.01.2024). Поступове підвищення до 10 млн грн до 2026 р.	12% ФК (бл. 50 компаній) потребували докапіталізації; частина вийшла з ринку	ЧАСТК. ВИКОНАНО
Вимоги до системи корпоративного управління (НБУ проект)	Обов'язкова наглядова рада, внутрішній аудит, система управління ризиками аналогічно банкам	Зростання адміністративних витрат: +15-25% операційних витрат для малих ФК	У ПРОЦЕСІ
Обмеження денної процентної ставки 1%/день	Максимальна денна ставка за споживчим кредитом - 1%. Введено Законом №9422 (2023 р.)	Ринковий дисбаланс: 30% МФО оптимізували модель нарахування (комісії поза ставкою)	ВИКОНАНО ФОРМАЛЬНО
Вимоги до BankID та AML/KYC верифікації (НБУ, FATF)	Обов'язкова ідентифікація клієнта через BankID або відеоверифікацію. Моніторинг підозрілих операцій	Зростання витрат на compliance: +20-35% для середніх ФК. Ускладнення для клієнтів без BankID	ВИКОНАНО
Реєстрація даних у кредитних бюро (КБ)	Обов'язкова передача даних про кредитні договори до принаймні одного КБ	Позитивний ефект: зниження ризику «кредитної каруселі»; але витрати 0,5-1% від суми позики	ВИКОНАНО
Вимоги до ліквідності та резервування (НБУ)	Формування резервів за кредитними операціями за оновленою методологією. Норматив Н1-аналог	Зв'язування капіталу в резервах обмежує кредитну активність: резерви 55% покриття NPL	ЧАСТК. ВИКОНАНО

Джерело: складено автором за [59-65]

Таблиця Е.1 - Концептуальні підходи до вдосконалення діяльності фінансових компаній (стан реалізації на початок 2026 р.)

№	Концептуальний підхід	Ключова ідея	Реалізація / Стан на початок 2026 р.
1	Регуляторно-пропорційний підхід	Диференціація регуляторних вимог залежно від розміру та системної значущості ФК	ЧАСТКОВО РЕАЛІЗОВАНО: НБУ запровадив обмеження нефінансової діяльності ФК ($\leq 20\%$ доходів) з 01.01.2026 [4]. Перехід до щомісячної звітності ФК з 01.07.2025 [12]. Запроваджено оновлені процедури авторизації. Трирівнева ліцензія - у стадії концептуальної розробки
2	Ризик-орієнтований підхід	Регулювання засноване на профілях ризику установ, а не уніфікованих правилах	У ПРОЦЕСІ: НБУ оновив підхід до авторизації НБФУ для унеможливлення впливу держави-агресора [12]. Кількість порушників пруденційних нормативів скоротилась із 32 до 7 за I кв. 2025 р. [11]. Стрес-тестування ФК - не запроваджено
3	Цифрово-трансформаційний підхід	Технологічна модернізація як ключовий вектор зниження витрат і розширення охоплення	АКТИВНА РЕАЛІЗАЦІЯ: 98% договорів ФК укладаються онлайн (2025) [11]. Розширено BankID-верифікацію. BNPL-сегмент зростає. AI-скоринг - на рівні окремих операторів, не стандартизований. Open Banking API НБУ - у тестовому режимі
4	Інклюзивно-орієнтований підхід	Розвиток ФК як провайдерів фінансової інклюзії з захистом вразливих груп	РЕАЛІЗУЄТЬСЯ: 80% ФК прибуткові у I кв. 2025 р. [11]; ПрАТ «УКРФІНЖИТЛО» забезпечує $\sim 50\%$ прибутку сегменту через «Оселя [11]; охоплення ВПО зростає. Соціальні КПЕ для ФК - не формалізовані
5	Партнерсько-екосистемний підхід	Співпраця ФК з банками, fintech, держструктурами у фінансових екосистемах	СТАРТУЄ: Програма 5-7-9% - ФК-агенти держкредитування МСБ [15]. Нові кредити ФК бізнесу в III кв. 2025 р. - найвищі з початку повномасштабного вторгнення [17]. Партнерства ФК з e-commerce - формуються
6	Повоєнного відновлення підхід	Адаптація ФК до умов відбудови: кредити МСБ, аграрний сектор, деокуповані громади	ПРІОРИТЕТ 2026-2027: Роздрібний сегмент ФК стабільно активний 5 кварталів поспіль (2024-2025) [17]. Факторинг зростає 4 квартали поспіль [17]. Агролізінг розвивається - конкретних держпрограм для ФК поки не ухвалено

Джерело: складено автором за [68-71]

ПІДХІД І. ПРОПОРЦІЙНЕ РЕГУЛЮВАННЯ	ПІДХІД ІІ. ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ	ПІДХІД ІІІ. ІНКЛЮЗИВНО-ЕКОСИСТЕМНИЙ
Регуляторні заходи (2025-2027) → Трирівнева ліцензія НБУ (концепція) → Ліміт нефінансових доходів 20% - вже діє з 01.01.2026 → Щомісячна звітність ФК - з 01.07.2025 → Спрощений комплаєнс для мікроФК (<50 млн грн) → Ліміт пролонгацій ≤3 - діє з 2024 р. → Регуляторний sandbox для BNPL-ФК → Пропорційна звітність за типом ліцензії	Технологічні заходи (2025-2027) → AI/ML-скоринг - стандартизація НБУ → Open Banking API (аналог PSD2 ЄС) → BankID + відеоверифікація - діє → BNPL-платформи в e-commerce → Щомісячна передача даних до кредитних бюро → Кіберстрахування портфеля ФК → Хмарна інфраструктура (скорочення витрат на 20-35%)	Інклюзивні заходи (2025-2027) → Соціальні КПЕ для ФК-учасників держпрограм → Держгарантії для кредитів ФК ВПО → Розвиток «Оселя» через ФК (Укрфінжитло) → Агролізинг ФК - пільговий режим → Кредити ФК за програмою 5-7-9% → Цифрова грамотність (МОН + ФК) → Рефінансування НБУ для системних ФК

Рисунок Е.1 - Тривимірний концептуальний модель вдосконалення фінансових компаній України (2025-2027 рр.)

Джерело: розроблено автором.

Таблиця Е.2 - Дорожня карта цифрової трансформації фінансових компаній України (стан: початок 2026 р.)

Цифровий напрям	Очікуваний ефект	Інструмент реалізації	Горизонт	Стан на поч. 2026
AI/ML-скоринг на альт. даних (телеком, геодані, поведінкові патерни)	Зниження NPL на 10-15 в.п.; охоплення клієнтів без кредитної іст.	Партнерство з Kyivstar, Vodafone UA; API до держреєстрів; нормативна база НБУ	2026-2027	СТАРТУЄ
Open Banking API (аналог PSD2 ЄС)	Авто-верифікація доходів; зниження документального бар'єру	Стандарт НБУ Open API; угоди з топ-10 банками	2026	
BNPL-сервіси для e-commerce	Вихід у сегмент молоді (18-30 р.); нові клієнти без класичного кредиту	White-label BNPL від ФК для Rozetka, OLX; регуляторний sandbox	2026	РОСТЕ
Щомісячна передача даних до кредитних бюро	Зниження «кредитної каруселі»; точніший скоринг	НБУ вимагає подачу звітності з 01.07.2025	ВИКОНАНО	
Кіберстрахування портфелів та GDPR-відповідність	Зниження операц. ризику; підготовка до ЄС-вимог	Кіберполіс від СК; шифрування та tokenization персональних даних	2026-2027	ПЛАНУЄТЬСЯ
Хмарна інфраструктура + auto-collections	Скорочення операційних витрат на 20-35%	Міграція на AWS/Azure; автоматизовані SMS/chatbot замість колекторів	2025-2026	В ПРОЦЕСІ

Джерело: складено автором

Статуси: «ДІЄ» - повністю запроваджено; «РОСТЕ» - позитивна динаміка без формальних вимог; «ТЕСТ» - пілотна стадія; «СТАРТУЄ» - перший рік впровадження; «ПЛАНУЄТЬСЯ» - горизонт 2026-2027.

Таблиця Е.3 - Дорожня карта реформ фінансових компаній (стан і перспектива, 2026-2028 рр.)

Концептуальний захід	Пріоритет	Горизонт	Відповід.	Стан (поч. 2026)	Цільовий КРІ
Щомісячна звітність ФК (регуляторний баланс)	ВИКОНАНО	з 04.2025	НБУ	ДІЄ	Прозорість портфелів; скорочення кількості порушників із 32 до 7 за І кв. 2025
Ліміт нефінансових доходів ≤20% від загальних	ВИКОНАНО	з 01.2026	НБУ	ВСТУПИВ У СИЛУ	Концентрація ФК на фінансових послугах; підвищення якості бізнес-моделі
Трирівнева ліцензія ФК (пропорційне регулювання)	КРИТИЧНИЙ	2026-2027	НБУ+ВРУ	РОЗРОБКА	Збереження 150+ малих ФК; зниження витрат на комплаєнс на 25%
Держгарантії для кредитів ФК внутрішньо переміщеним особам	КРИТИЧНИЙ	2026	Мінсоц+НБУ	ПРОЕКТ	≥500 тис. ВПО - кредити ФК за ставкою ≤150% РРРС
Рефінансування НБУ для системних ФК	КРИТИЧНИЙ	2026	НБУ	ОБГОВ.	Зниження вартості фондування на 8-12 в.п.; зростання портфеля ФК на 15-20%
Стандартизація AI-скорингу (обов'язкові вимоги)	ВИСОКИЙ	2026-2027	НБУ	СТАРТУЄ	Зниження NPL з ~60% до ~45-50% протягом 2-3 років
Регуляторний sandbox для BNPL та fintech-ФК	СЕРЕДНІЙ	2026	НБУ	ПЛАНУЄТЬСЯ	Легалізація 5-10 BNPL-операторів; 200+ тис. нових молодих клієнтів
Поетапне зниження граничного РРРС (400%→200% до 2028)	ПЛАНОВИЙ	2025-2028	НБУ+ВРУ	1% / день - ДІЄ	Зниження середнього РРРС з поточних 365% до 200-250% до 2028 р.

Джерело: розроблено автором за [75-82]